

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HR

HRVATSKA

RIJEČ

BROJ 1065

15. RUJNA 2023. CIJENA 50 DINARA

ISSN 1451-4257

9 771451 425001 >

Klimatske promjene i posljedice

Poljoprivreda najveći zagađivač

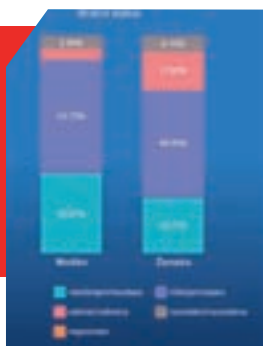

SADRŽAJ

6

Rezultati popisa 2022.:
bračni status i fertilitet

**Više razvoda,
manje djece**

10

Srbija i Europska unija (I.)
Tapkanje u mjestu

12

Brankica Janković, povjerenica za
zaštitu ravnopravnosti

**Spremnost da razumije-
mo jedni druge ključni
korak ka ravnopravnosti**

20

Alasi i bečari u Monoštoru
Kotlić do kotlića

30

Smotra dječjih pjevača i zborova
**S pjesmom
kroz djetinjstvo**

44

Kvalifikacije za EP 2024.
**Hrvatska uspješna
u rujskom ciklusu**

OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova
Hrvatska riječ, Preradovićeve 11
24000 Subotica

UPRAVNI ODBOR:

Josip Stantić (zamjenik predsjednika),
Branimir Kuntić, Dragan Muharem,
Marko Tucakov, Krunoslav Đaković,
Josip Dumendžić i Tomislav Vuković

RAVNATELJ:

Ladislav Suknović
e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA:

Zlata Vasiljević (urednica@hrvatskarijec.rs)

REDAKCIJA:

e-mail: desk@hrvatskarijec.rs
Ivana Petrekanić Sič
(koordinatorka dopisne službe)
dr. sc. Jasminka Dulić
(novinarka, urednica političke rubrike)
Željka Vukov
(novinarka, urednica društvene rubrike)

Davor Bašić Palković
(novinar, urednik rubrike kultura)
Ivan Ušumović
(novinar, urednik sportske rubrike)
Zvonko Sarić
(novinar)
Jelena Dulić Bako
(novinarka)
Suzana Darabašić
(novinarka dopisništva Srijem)

LEKTOR:

Zlatko Romić

TEHNIČKA REDAKCIJA:

Thomas Šujić (tehnički urednik)
Jelena Ademi (grafička urednica)

FOTOGRAFIJE:

Nada Sudarević

ADMINISTRACIJA:

Branimir Kuntić
(tajnice@hrvatskarijec.rs)
Zdenka Sudarević (distribucija@hrvatskarijec.rs)
KOMERCIJALISTICA:
Mirjana Trkulja (komercijala@hrvatskarijec.rs)

TELEFON: ++381 24/55-33-55;
++381 24/55-15-78;
++381 24/53-51-55

TEKUĆI RAČUN: 325950060001449230

E-MAIL: ured@hrvatskarijec.rs

WEB: www.hrvatskarijec.rs

TISAK: Rotografika d.o.o., Subotica
List je upisan u Registar javnih glasila
Agencije za privredne registre Republike Srbije
pod registarskim brojem: NV000315
COBISS SR-ID 109442828

CIP - Katalogizacija
u publikaciji Biblioteka
Matice srpske, Novi Sad
32+659.3(497.113=163.42)

Skeniraj
i preuzmi
aplikaciju

Hvala, ali ne hvala

Srbija neće u Europsku uniju ni 2030. godine. Odgovor je to **Aleksandra Vučića** na izjavu predsjednika Europskog vijeća **Charlesa Michela**, koji je rekao da Europska unija mora biti spremna na proširenje do 2030. godine i da to podrazumijeva zemlje Zapadnog Balkana. Pa samim tim i Srbiju. Nazvao je to Vučić »lijepim željama« i još dodao: »tko sam ja da rušim optimizam i ambicije drugih«.

Ako smo na europskom putu, u što se kunu naši političari, onda bi valjda odgovor predsjednika trebao biti malo mekši. Nešto u smilu: Srbija će i dalje raditi na usuglašavanju i približavanju Europskoj uniji. Ovako se iskazani pesimizam može iščitavati kao odustajanje od europskih vrijednosti, kao što su demokracija, borba protiv korupcije, neovisno sudstvo, neovisni mediji i odustajanje od razrješenja kosovskog čvora. Je li nam to istina koju smo naslućivali pljusnuta u lice? Znači li to da je izbor već napravljen samo nam to još to nitko nije rekao?

O 2030. godini, kao mogućem datumu kada bi se moglo očekivati da neka od zemalja Zapadnog Balkana postane članica Europske unije, govorilo se u Skoplju na samitu Procesa Brdo – Brijuni. Nisu novinari tada odoljeli da malo ne čačnu u srpsko-hrvatske odnose, pa su Vučića upitali očekuje li da bi Hrvatska mogla blokirati Srbiju na europskom putu kao što Bugarska blokira Sjevernu Makedoniju. No, ovoga puta nije Hrvatska bila dežurni neprijatelj već je poruka bila da regija mora razvijati svoje odnose, osigurati slobodan protok ljudi, kapitala, roba i usluga, koji »mora sebe predstaviti kao jedinstven blok, usprkos svim razlikama, i tako nastupati pred EU«.

S druge strane, što je najavljena 2030. godina negoli ponovljeno obećanje iz 2003. godine kada je Europska unija Zapadnom Balkanu obećala pristupanje EU, a još ga nije ispunila. Ali nije krivnja samo na jednoj strani. I posle dva desetljeća u zemljama regije problemi su isti: korupcija, kriminal, urušavanje institucija... Ne može se EU s tim nositi ni u pojedinim zemljama članicama, pa joj samo još Zapadni Balkan fali.

Z. V.

67. kongres FUEN-a održan u Pečuhu

Prioritet: osnaživanje nacionalnih manjina u Europi

U Pečuhu je od 6. do 10. rujna održan 67. kongres FUEN-a, Federalne unije europskih manjina (nacionalnosti), na kojem je, uz brojne organizacije manjina, uglavnom iz zemalja Europske unije, sudjelovalo i izaslanstvo Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini predvođeno predsjednikom stranke **Tomislavom Žigmanovim**. Razlog tome je činjenica da je DSHV ravnopravni član FUEN-a, kao jedna od najstarijih političkih organizacija s područja Srbije koja aktivno sudjeluje u radu Federacije. Domaćin kongresa bila je njemačka manjina u Mađarskoj.

Teme kongresa bile su vrlo raznovrsne, a ticale su se sveobuhvatne političke potpore nastojanjima FUEN-a kako bi se osigurala budućnost i zaštitila prava nacionalnih manjina u europskim zemljama, u vrlo različitim kontekstima u kojima se ona (ne)ostvaruju.

Manjine u susjedstvu EU

Predsjednik DSHV-a sudjelovao je 7. rujna na prvoj panel raspravi na kongresu, koja se ticala statusa nacionalnih manjina u susjedstvu Europske unije, uz nekadašnjeg visokog predstavnika u BiH **Valentina Inzka**, dopredsjednicu Saveza vojvođanskih Mađara i predsjednicu Odbora za europske integracije Skupštine Srbije **Elviru Kovács** i predsjednika Demokratskog saveza Mađara u Hrvatskoj te saborskog zastupnika **Róberta Jankovicsa**.

Primjetivši kako »pitanja nacionalnih manjina u zemljama Zapadnog Balkana nije tema koja je česta u javnim debatama, kada je u pitanju taj prostor«, Žigmanov je, na pitanje o europskim integracijama i manjinskim pitanjima u Srbiji, kazao kako »pitanje položaja nacionalnih manjina nije samo stvar političkih konstalacija, regulative i drugih društvenih normi, i nije samo u interesu institucija EU, nego i brojnih država članica koje imaju pripadnike nacionalnih manjina, konkretno u Srbiji«. On je iznio ocjenu kako sve zemlje Zapadnog Balkana na visoko prioritarnu poziciju imaju europske integracije. »Sve su te države donijele neku vrstu institucionalnih aranžmana kada su u pitanju manjinske samouprave i demokratska participacija pripadnika nacionalnih manjina. U slučaju Srbije to su nacionalna vijeća

nacionalnih manjina. Ostvarivanje manjinskih prava postalo je točka po kojoj se referira napredak određene zemlje kada je u pitanju ostvarenost europskih integracija«, dodao je Žigmanov kazavši da dodatni mehanizam postoji i u bilateralnoj zaštiti pripadnika manjina. Žigmanov je dodao i kako je politička elita manjinskih zajednica iznadprosječno, gotovo plebiscitarno opredijeljena za europske integracije. »Građani iz manjinskih zajednica u pristupanju EU vide prednost života u uređenim državama«, kazao je on.

Odgovarajući na pitanja o sprječavanju govora mržnje, predsjednik DSHV-a kazao je kako rješenje vidi u osnaživanju politika integracije onih društvenih grupa koje su objekti govora mržnje.

»Empirijski dokaz možete vidjeti u pripadnicima hrvatske zajednice, koji su bili visoko negativno targetirani kada je u pitanju razdoblje prije nego sam postao ministar. Integracija, s kojom je povezana demokratska participacija, snažna je brana negativnoj percepciji i statusu neprijatelja u društvu. Naravno da to nije jedini mehanizam u borbi protiv govora mržnje. Jedini je način snažno pravno sankcioniranje govora mržnje kao društveno nepoželjne i štetne pojave«, rekao je on.

Ideološka pluralnost i zajednički principi zaštite manjina

Darko Baštovanović, međunarodni tajnik DSHV-a, kazao je kako je ovaj kongres jedan od najvažnijih događaja za DSHV.

»Unutar samoga FUEN-a postoji pluralnost kada je u pitanju ideološka opredijeljenost, ali vjerujemo kako smo svi suglasni oko temeljnih principa kao što je demokracija, vladavina prava i zaštita ljudskih i manjinskih prava, te potpuna opredijeljenost za članstvo naših domicilnih država u EU. Suglasni smo kako bez univerzalnih ljudskih prava ne postoje čak ni elementarni uvjeti za unaprjeđenje položaja nacionalnih manjina. Istodobno snažimo i našu komunikaciju s predstavnicima Hrvata iz europskih država te, kao stranka s višedesetljetnim iskustvom u FUEN-u, stojimo na raspolaganju i našim kolegama iz manjinskih zajednica u Srbiji i hrabrimo ih da se uključe u ovakav vid međunarodnih procesa.«

Plenum kongresa napose se založio za snaženje komunikacije vlasti s predstavnicima autohtonih manjina, te se, obraćajući se Europskom parlamentu, nanovo založio za prihvaćanje inicijative Minority SafePack. Izaslanstva su, u prigodi 30 godina postojanja institucije visokog predstavnika OSCE-a za nacionalne manjine, pozvala na produbljivanje partnerstva s FUEN-om u osnaživanju manjina.

M. T.

Upitnik za izborni predmet

Sve škole u Srbiji imaju obvezu anketirati roditelje putem Sjedinstvenog upitnika koji sadrži mogućnost izučavanja 15 jezika / govora nacionalnih manjina, pa tako i izbornog predmeta Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture. Ako se formira skupina, škola je dužna osigurati izvođenje nastave za ovaj predmet.

Hrvatsko nacionalno vijeće izradilo je upitnik s ciljem ostvarivanja prava na izučavanje tog izbornog predmeta u osnovnim i srednjim školama u Srbiji.

»Budući da nam je stalo da što veći broj djece upiše izborni predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture molimo Vas da nam popunjavanjem kratkog anonimnog upitnika pomognete da dođemo do povratnih informacija o provedbi obveznih anketa u školama odnosno mjestima koje imaju za cilj realizaciju ovog izbornog predmeta. Upitnik mogu popuniti nastavnici, roditelj ili učenik i svačija saznanja i mišljenja su važni«, navode u HNV-u.

Poveznica za upitnik dostupna je na Facebook stranici Hrvatskog nacionalnog vijeća.

Prvi sastanak tima za izradu Strategije kulture hrvatske zajednice

Prvi sastanak tima za izradu Strategije kulture hrvatske zajednice u Republici Srbiji za razdoblje od 2024. do 2029. godine održan je u ponedjeljak, 11. rujna, u Hrvatskom domu – Matici. Izradu ovog dokumenta koordinira Hrvatsko nacionalno vijeće, a tim čine predstavnici HNV-a i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, udruga kulture i medija na hrvatskom jeziku. Koordinator tima je član Izvršnog odbora HNV-a zadužen za kulturu **Denis Lipozenčić**.

Predsjednica HNV-a **Jasna Vojnić** kaže kako Vijeće puno vremena i pažnje pridaje izradi strategija, jer je »dobar plan – pola posla«.

»Jako je važno sagledati realno stanje u području kulture i koji su realno mogući maksimalni ishodi u sadašnjim okolnostima. Na prvom sastanku rasporedili smo zadaće čla-

novima tima, a izrada strategije trajat će narednih nekoliko mjeseci do godinu dana. Kada dokument bude izrađen, bit će, kao i svaki puta, javne rasprave i tako će svi moći sudjelovati u kreiranju strategije. Područje kulture jedno je od najvećih o kojima HNV skrbi«, kaže Vojnić.

Ovo će biti druga strategija kulture Hrvata u Srbiji od uspostave njihove manjinske samouprave 2002. godine. Prva je bila donesena za razdoblje od 2017. do 2021. godine.

Žurna sanacija krovništva crkve sv. Jurja

Nakon olujnog nevremena sredinom srpnja Demokratski savez Hrvata u Vojvodini apelirao je da se žurno reagira u slučaju šteta nastalih na crkvenim objektima koji se suštinski vežu za život i identitet Hrvata u Srbiji. O ovim su pitanjima, kako navode, razgovarali s predstavnicima Crkve te ponudili konkretnu pomoć i sudjelovali u njoj. Kako u stranci ističu, nakon mjesec i pol stanje je šareno, no župljani i župnici su uglavnom brzo djelovali u onome što se moglo učiniti. Crkva svetoga Jurja u Petrovaradinu pretrpjela je ozbiljna oštećenja krova, a i taj se izazov, kako navode u DSHV-u, počeo rješavati.

»U srpanjskom nevremenu u dva je navrata, među ostalim, nastradala i crkva svetog Jurja u Petrovaradinu, sa samostanom, barokna ljepotica stara 322 godine, u kojoj je, uvijek se valja podsjetiti, kršten ban **Jelačić**. Krovništvo, koje je već bilo načeto, stradalo je najviše. Zbog velikih prijetnji da voda prodre u samu crkvu, gdje je gotovo završena obnova enterijera, već je izvršena žurna sanacija krovništva, koja je financirana iz interventnog fonda Pokrajinske vlade. Na redu je elaborat i premjer radova, nakon čega će, nadam se, uslijediti rekonstrukcija krova, hidroizolacija crkve i obnova baroknog pročelja, sukladno prijašnjim postignutim dogovorima. Ne zaboravimo da je ovaj spomenik kulture od višestrukog iznimnog značaja za našu zajednicu«, objavio je **Goran Kaurić** na komunikacijskoj platformi X.

U DSHV-u navode kako će pratiti i obnovu ostalih objekata te načine financiranja te obnove.

H. R.

Rezultati popisa 2022.: bračni status i fertilitet

Više razvoda, manje djece

Gotovo trećina stanovnika starosti 15 i više godina nema nijedno živorođeno dijete (udio osoba bez djece je 31 %), 18 % ima jedno dijete, oko 40 % ima dvoje djece, 8,64 % ima troje djece i 2,4 % ima četvero ili više živorođene/biološke djece

Posljednji objavljeni rezultati Popisa 2022. donose podatke bračnog statusa i fertiliteta za koje su se uzimali podaci stanovništva starosti 15 i više godina.

Usporedbom rezultata prijašnjih popisa, od 1948. do 2022. uočava se trend povećanja udjela stanovništva u izvanbračnoj zajednici i razvedenih, te smanjenje udjela stanovništva sa sklopljenim brakom. Udio razvedenih prema posljednjem Popisu najviši je zabilježen do sada i iznosi 6,1 % stanovništva starijeg od 15 godina, dok je 1948. godine ta vrijednost bila 0,78 %.

Primjetno je i smanjenje broja živorođene djece po ženi. Tako je 1948. pet i više djece imalo 21,6 % žena, što je ujedno predstavljalo i najbrojniju statističku kategoriju kada je broj djece u pitanju. Sada 0,7 % žena starijih od 15 godina ima 5 ili više djece.

Najviše razvedenih u Subotici

Prema rezultatima Popisa 2022. oko polovice stanovništva starosti 15 i više godina je u braku (51 %), skoro trećina (31 %) nikada nije sklapala brak, 11,6 % je udovica/udovaca i 6,1 % razvedenih osoba.

Promatrano prema spolu, podaci govore kako u Srbiji žene češće ulaze u brak, ali i da češće ostaju udovice. Brak nikada nije sklopilo 36,7 % muškaraca starijih od 15 godina, dok je kod žena taj udio 25,8 %. S druge strane, gotovo četiri puta ima više udovica od udovaca – među ženama starijim od 15 i više godina 17,8 % je udovica, a udio udovaca je 4,9 %.

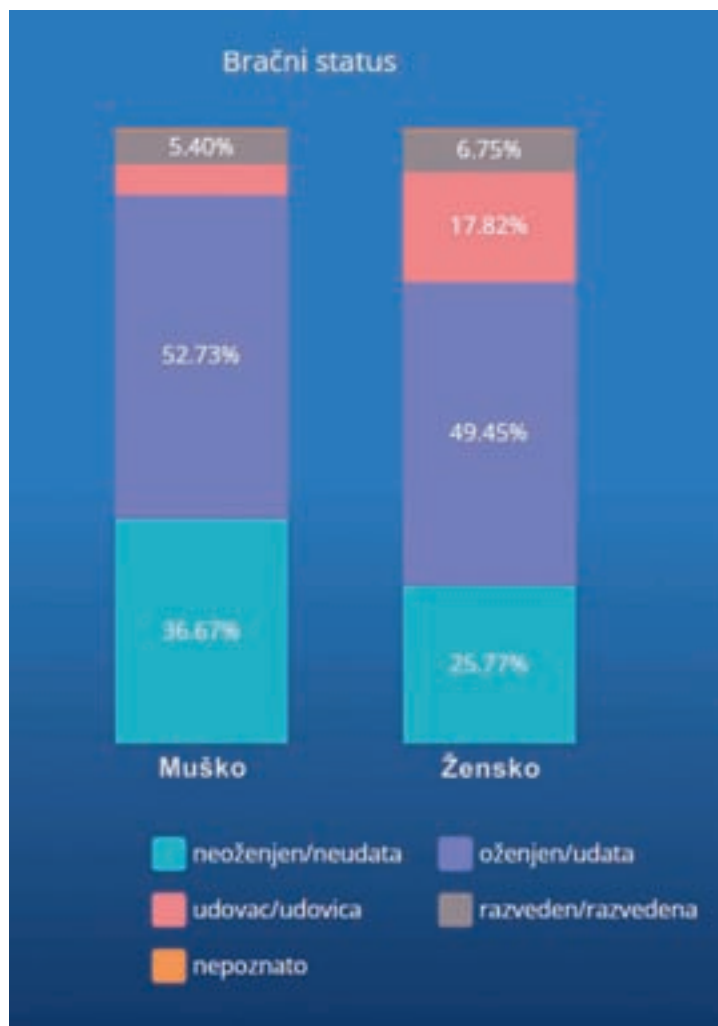
U razdoblju između dva popisa (2011. – 2022.) smanjen je udio osoba u braku za 4 % (55 % Popis 2011. – 51 % Popis 2022.), dok je udio razvedenih povećan za 1 % (4,9 % Popis 2011. – 6,1 % Popis 2022.).

Najveći udio osoba u braku imaju općine s juga Srbije: Preševo (60,6 %), Bujanovac (59,5%), Aleksandrovac (59,3 %), Prijepolje (59 %) i Raška (58,9 %). Udio neoženjenih/neudanih osoba najveći je u općinama Grada Beograda – Stari grad (38,4 %), Zvezdara (38 %), Vračar (37,8 %), Palilula (37,1 %) i Voždovac (36,2 %) i u Novom Sadu (36 %). Udio razvedenih osoba starijih od 15 godina najveći je na sjeveru Srbije. Najviše razvedenih ima Grad Subotica (8,9 %), Bečej (8,7 %) i Senta (8,6%) potom Zaječar (8,3 %) i u beogradskim gradskim općinama Stari grad (8,3 %) i Vračar (8,2 %).

U izvanbračnoj zajednici živi 4,9 % osoba starijih 15 i više godina. Najveći broj njih pripada starosnoj skupini od 30 do 39 godina, a prosječna starost im iznosi 42,3 godine. Promatrano prema spolu, u izvanbračnoj zajednici živi 138.933 muškaraca i 138.207 žena.

U razdoblju između dva posljednja popisa udio osoba koje žive u izvanbračnoj zajednici u stanovništvu starosti 15 i više godina povećan je s 3,83 % (Popis 2011) na 4,87 % (Popis 2022.).

Najveći udio osoba koje žive u izvanbračnoj zajednici u ukupnom stanovništvu starosti 15 i više godina zabi-

lježen je u: Majdanpeku (10,5 %), Kovinu i Žagubici (9,5 %), Beloj Crkvi (8,8 %), Požarevcu (8,7 %) i Srbobranu (8,5 %).

Najmanji udio osoba koje žive u izvanbračnoj zajednici imaju općine Preševo, Prijepolje i Trgovište (ispod 1 %), Raška i Mali Zvornik (1 %) i Sjenica i Ljubovija (1,2 %).

Bez djece trećina stanovnika

Prema rezultatima Popisa 2022. godine, gotovo trećina stanovnika starosti 15 i više godina nema nijedno živorođeno dijete (udio osoba bez djece je 31 %), 18 % ima jedno dijete, oko 40 % ima dvoje djece, 8,64 % ima troje djece i 2,4 % ima četvero ili više živorođene/biološke djece.

Prosječan broj živorođene djece je 1,35. Najveća vrijednost zabilježena je na jugu Srbije u Medveđi, Tutinu, Sjenici, Preševu, Prijepolju, Bojniku i Novom Pazaru (više od 1,6 djece u prosjeku), dok najmanji prosječan broj živorođene djece imaju stanovnici gradskih općina Grada Beograda – Stari grad, Vračar, Savski venac, Zvezdara, Novi Beograd, Voždovac, Palilula, kao i stanovnici Novog Sada (manje od 1,2 djeteta u prosjeku).

U Popisu 2022. godine pitanje o broju živorođene djece prvi put je postavljeno i muškarcima. Prema dobivenim rezultatima žene imaju više djece nego muškarci. Prosječan broj živorođene djece kod žena je 1,44 djeteta, dok je kod muškaraca 1,24.

Kod muškaraca je skoro izjednačen udio osoba bez djece i s dva djeteta (oko 36 %), slijede muškarci s jed-

nim biološkim djetetom (16,2 %) i s troje djece (8,2 %). Kod žena starosti 15 i više godina najveći udio imaju žene koje su rodile dvoje djece (42,8 %), slijede žene koje nisu rađale (25,7 %), zatim žene s jednim djetetom (19,7 %) i žene s troje živorođene djece (9,1 %).

Udio osoba s više od troje živorođene djece izrazito je nizak kod oba spola (2,3% kod muškaraca i 2,5% kod žena).

Podaci o broju živorođene djece, po spolu i starosti, pokazuju da su udjeli osoba koje nisu sudjelovale u reprodukciji izrazito visoki u starosnim grupama 15-19 godina i 20-24 godine, kako kod muškaraca tako i kod žena, što je i očekivano, naročito na početku plodnog perioda, pojašnjavaju iz Republičkog zavoda za statistiku.

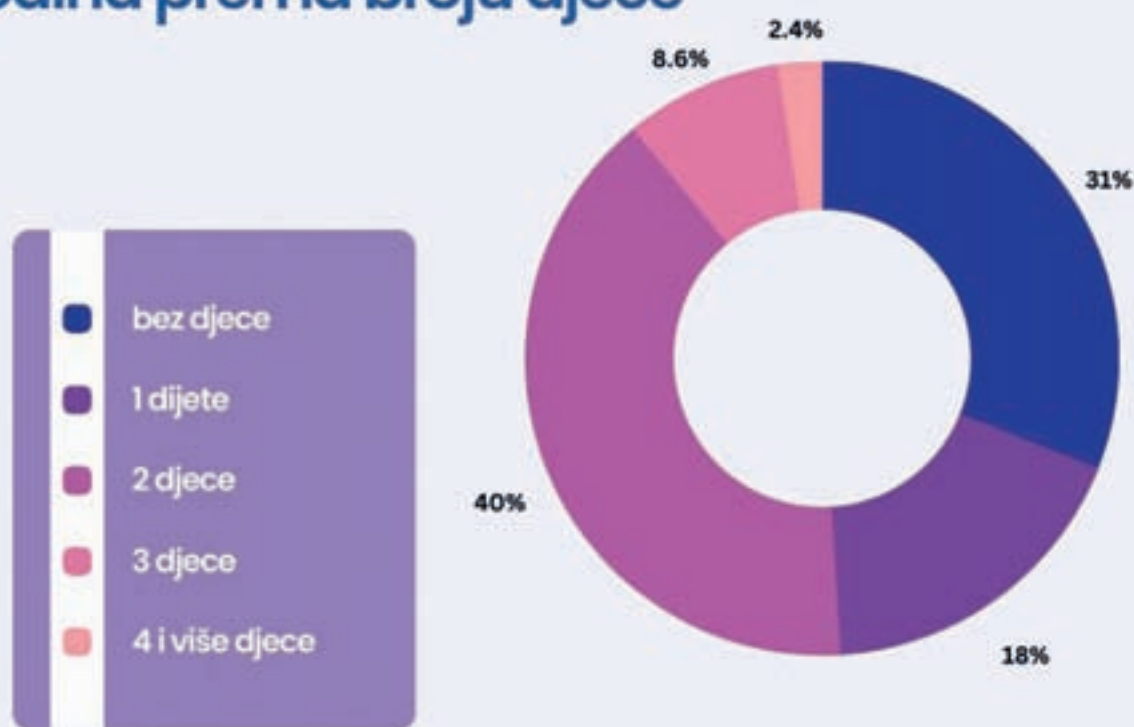
Razlike u reproduktivnom ponašanju muškaraca i žena najizraženije su u starosnim grupama 25-29 godina i 30-39 godina. Naime, 37,5 % žena starosti 25-29 godina rodilo je najmanje jedno dijete, dok kod muškaraca iste starosti svega 19 % ima djecu. U starosnoj grupi 30-39 godina 29 % žena je bez djece, dok je udio muškaraca iste starosti koji su bez djece 48%. Udio osoba bez djece u starosnoj grupi 40-49 godina kod žena je 16 %, a kod muškaraca 27,3 %.

Podaci o broju živorođene djece žena starosti 50-59 godina pokazuju da je svaka osma žena izašla iz razdoblja plodnosti ne sudjelujući u reprodukciji, odnosno 12,2 % žena nije rodilo niti jedno živo dijete do 49. godine života. S druge strane, svaki peti muškarac starosti 50-59 godina nema svoju biološku djecu, tj. 20 % je bez djece.

J. D. B.

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku Srbije

Stanovništvo staro 15 i više godina prema broju djece

Klimatske promjene i posljedice

Poljoprivreda najveći zagađivač

»Porast temperature za jedan stupanj Celzija za posljedicu ima štetu na usjevima od 10 posto. U narednim desetljećima ovo će biti najizraženije u području Mediterana, gdje se očekuje smanjenje prinosa žitarica i do 25 posto«, kazala je Željka Jurakić.
»Naša regija ima najbrži rast ljetnih temperatura. Sada u prosjeku imamo jedan mjesec više s temperaturama iznad 25 stupnjeva«, kazao je Vladimir Đorđević

Prije dvadesetak godina jedan priznati stručnjak novosadskog Instituta za ratarstvo i povrtlarstvo kazao je u neslužbenom razgovoru s autoricom ovog teksta kako će doći vrijeme kada Bačka neće biti područje u kome će se moći uzgajati kukuruz. Činila se tada ta ocjena pretjeranom, ali nije prošlo dugo, a poljoprivrednici su, suočeni sa sušom i ekstremnim temperaturama, u kritičnim fazama razvoja kukuruza sve više počeli sijati ranije sorte zriobe kako bi izbjegli posljedice suše. Ovo je samo jedna od posljedica klimatskih promjena koje su uzrokovane globalnim zatopljanjem, a upravo područje u kome je i Vojvodina područje je gdje su klimatske promjene izraženije u odnosu na druge dijelove svijeta. Procjene su stoga da će, a neće se na to dugo čekati, klima u Vojvodini biti onakva kakvu sada ima Makedonija. S druge strane, paradoks je da je ta ista poljoprivreda, koja trpi posljedice klimatskih promjena, i najveći zagađivač životnog okoliša.

Više hrane, više zagađenja

Posljedica je to intenziviranja poljoprivredne proizvodnje koja mora pratiti rast svjetske populacije i mijenjanje navika u prehrani. Krajem 2022. godine ukupna svjetska populacija bila je osam milijardi, a do 2050. bit će nas 9,5 milijardi. Više ljudi treba i više hrane. Ovo najbolje ilustriraju podaci o broju stoke. U svijetu je 1970. bilo sedam milijardi grla stoke, a 2011. godine više od 24 milijarde. Siju se usjevi kraće vegetacije, većeg prinosa, povećava se uporaba kemikalija i mineralnih gnojiva, a u zemljištu se nagomilavaju teški metali i štetne tvari koje zagađuju podzemne vode. Zemljište zagađuju i ostaci veterinarskih preparata, otpadne vode s farmi i iz prerađivačke industrije.

»Više od 98 posto insekticida i 95 posto herbicida osim na površinama koje se tretiraju završi na drugim parce-

lama. Njihova kontinuirana primjena povećava otpornost tretiranih vrsta, a stradaju druge«, rekla je stručnjakinja s Poljoprivrednog fakulteta u Novom Sadu **Željka Jurakić**.

O utjecaju poljoprivrede na klimatske promjene ona je govorila na jednoj od radionica koje se tijekom kolovoza i rujna održavaju u više mjesta Vojvodine u okviru projekta »Učionica inovativnog ekološkog novinarstva«, koji provodi Institut za održivi razvoj i zaštitu okoliša.

Poljoprivreda je krivac i za nekontroliranu sječu šuma. Za gubitak pet posto šuma krivo je stočarstvo, jer se šume krče kako bi se osigurali novi pašnjaci.

»Godišnje se u Srbiji proizvede oko 270.000 tona otpada životinskog podrijetla, a organizirani sustav sakupljanja i zbrinjavanja ovog otpada ne postoji. Uglavnom završava na zasićenim stočnim grobljima bez ikakve kontrole ili u vodotokovima, tek oko 20 posto bude spaljeno u kafilijama. Ako znamo da životinje i ljudi dijele oko 200 zoonoza (bolesti zajedničkih i za ljude i životinje) i da se značajan broj prenosi preko životinjskih ostataka, suviše je govoriti o opasnostima zbog ovakvog postupanja s ovom vrstom otpada«, kazala je Jurakić.

»Oko 22 posto šuma nestalo je zbog širenja obradivih površina. Svake minute u 2021. godini svijet je izgubio tropsku šumu veličine deset nogometnih igrališta. Uz to, poljoprivreda je i veliki zagađivač zraka. Četvrtina plinova s efektom staklene bašte dolazi iz poljoprivrede, a 95 posto emisije amonijaka dolazi iz stočarstva. Zagađen zrak direktno utječe na rast globalnog zatopljanja i više od 40 posto klimatskih promjena posljedica je zagađe-

nja zraka. Porast temperature za jedan stupanj Celzija za posljedicu ima štetu na usjevima od 10 posto. U narednim desetljećima ovo će biti najizraženije u području Mediterana, gdje se očekuje smanjenje prinosa žitarica i do 25 posto«, kazala je Jurakić.

U Srbiji se svake godine zbog erozije izgubi 21.000 hektara zemljišta dubine 16 centimetara. Za formiranje plodonosnog sloja od tri centimetra potrebno je od 200 do 1.000 godina.

Suvremena poljoprivreda troši oko 70 posto slatke vode, a procjene su da će do 2050. godine potrošnja biti povećana za dodatnih 15 posto. U razvijenim zemljama poljoprivreda je veći zagađivač vode nego ljudska naselja, a u Europskoj uniji 38 posto vodenih površina je zagađeno zbog neke vrste poljoprivredne proizvodnje.

Srbija vruća točka

Prema riječima mr. Jurakić, Srbija spada u takozvane vruće točke na Zemlji, što znači da se zagrijava brže od prosjeka. Procjene su da se na ovim prostorima u buduć-

nosti očekuju blage i kišovite zime i suha i topla ljeta s ekstremnim padalinama. To je potvrdio i izvanredni profesor na Fizičkom fakultetu u Beogradu **Vladimir Đorđević** na istoj radionici projekta »Učionica inovativnog ekološkog novinarstva«. On je kazao da su posljednjih 60 godina u Srbili ljeta na svakih deset godina bila u prosjeku toplija za pol stupnja. Odnosno, za 20 godina temperatura u Srbiji poraste za jedan stupanj.

»Ljeta su sada u prosjeku toplija između 2,5 i 3 stupnja nego što su bila 60-ih godina. I zbog toga imamo ova ekstremno topla razdoblja, s temperaturama koje se približavaju i do 40 stupnjeva. Naša regija ima najbrži rast ljetnih temperatura. Sada u prosjeku imamo jedan mjesec više s temperaturama iznad 25 stupnjeva, tako da i ako nije ljeto mi imamo ljetne temperature, pa su se izgubila prijelazna godišnja doba«, kazao je Đorđević.

U Srbiji na godišnjoj razini ima nešto više padalina, ali ljeta su postala suša za pet do 10 posto.

»Klima se stalno mijenja, ali ovo što se događa u posljednjih stotinu godina nije zabilježeno u dugoj geološkoj povijesti našeg planeta. Zbog toga klimatolozi kažu da smo mi sada izašli iz razdoblja koje smo zvali količinski optimum u kome se ne snalazimo. Naša infrastruktura nije adekvatna za ovu temperaturu. I to je problem«, kazao je Đorđević.

Z. V.

Srbija i Europska unija (I.)

Tapkanje u mjestu

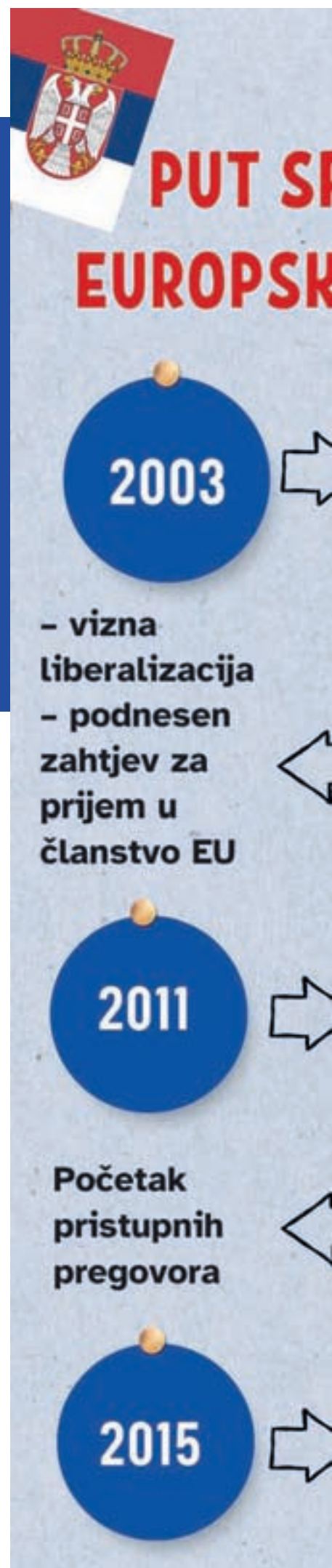
Prije 20 godina na samitu u Solunu potvrđena je europska budućnost Zapadnog Balkana. Neke zemlje su u tom razdoblju dobile status kandidata, neke počele pregovore, sve su dobile viznu liberalizaciju, a jedino je Hrvatska postala punopravna članica Europske unije

U prošlim brojevima *Hrvatske riječi* pisali smo o tom što je Hrvatska dobila ulaskom u Europsku uniju (EU), čija je 28. članica postala prije deset godina. Pisali smo o reformi javne uprave, o tome koliko je potpora iz Europske unije bila značajna za županije, koliko je unaprijedila život u lokalnim zajednicama, što je ulaskom u Europsku uniju dobila hrvatska poljoprivreda... I dalje nam je tema Europska unija, ali nastavljamo sa Srbijom, koja je još daleko od članstva u EU, što to ne znači da Unija ne podupire aktivnosti u području reforme javne uprave, obrazovanja, znanosti, gospodarstva, prometa, infrastrukture, zaštite okoliša...

Više od pol stoljeća suradnje

Suradnja Srbije i Europske unije počela je još 1967. godine kada je tadašnja Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ) potpisala prvi sporazum s Europskom ekonomskom zajednicom. Do 1990. potpisna su tri sporazuma i sva tri su se odnosila na gospodarsku suradnju. Sporazum o financijskoj potpori socijalnim i gospodarskim reformama potpisan je 1990. godine. Nakon toga uslijedilo je deseto-godišnje razdoblje bez suradnje, jer se država raspadala, a rat je zahvatio veliki dio nekadašnje SFRJ. Suradnja je nastavljena koncem 2000. godine kada je potpisan Okvirni sporazum EU sa Saveznom Republikom Jugoslavijom kojim je omogućena realizacija pomoći EU političkim i gospodarskim reformama. Tri godine kasnije, 2003., održan je Samit EU – Zapadni Balkan, u Solunu, na kojem je potvrđena europska budućnost država Zapadnog Balkana, ali na osnovu individualnog napretka svake države. Koncem 2007. godine u Bruxellesu je parafiran, a lipnja naredne godine i potpisan, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Europske unije i Srbije.

Za građane Srbije značajna je bila 2009. godina kada je Vijeće Europske unije objavilo dokument o viznoj liberalizaciji za zemlje Zapadnog Balkana, na osnovu kojeg je 19. prosinca 2009. godine stupio na snagu bezvizni režim s Europskom unijom, čime su ukinute vize za putovanja u države članice EU koje su dio schengenskog prostora. Samo tri dana kasnije, 22. prosinca, Srbija je podnijela zahtjev za članstvo u Europskoj uniji, ali je tek 1. ožujka 2012. godine Vijeće Europe donijelo odluku da Srbiji dodijeli status kandidata za članstvo u Europskoj uniji. Od statusa zemlje kandidata do otvaranja prvih poglavlja prošle su tri i pol godine, jer su prva pregovaračka

poglavlja: Poglavlje 32 (Financijski nadzor) i Poglavlje 35 (Ostalo – normalizacija odnosa Beograda i Prištine) otvoreni 14. prosinca 2015. godine. Do početka 2020. godine Srbija je otvorila (a dva i privremeno zatvorila) 18 poglavlja.

Umjesto pregovaračkih poglavlja – klasteri

U veljači 2020. godine usvojena je nova metodologija vođenja pretprijetnih pregovora, čime je 35 pregovaračkih poglavlja grupirano u šest klastera: vladavina prava, tržište, ekonomija, zelena agenda, poljoprivreda i vanjski odnosi. Klasteri čine skup srodnih poglavlja koja se otvaraju zajedno, umjesto otvaranja pojedinačnih poglavlja, što je ranije bio princip. Kao i poglavlja, i klasteri se otvaraju na Međuvladinim konferencijama Srbije s Europskom unijom koje se organiziraju dva puta tijekom godine.

Na konferenciji u lipnju 2021. godine zaključeno je da je klaster broj jedan otvoren s obzirom na to da su sva poglavlja u okviru njega već ranije otvorena. Na narednoj međuvladinoj konferenciji, 14. prosinca 2021., Srbija je otvorila klaster broj 4 – Zelena agenda i održivo povezivanje, koji se sastoji od četiri pregovaračka poglavlja (Transportna politika, Energetika, Transeuropske mreže i Okoliš i klimatske promjene).

Ova godine navršilo se 20 godina od potpisivanja Solunske deklaracije kojom je Europska unija dala svoju nedvosmisleni potporu europskoj perspektivi zemalja Zapadnog Balkana. Hrvatskoj je bilo potrebno 10 godina da postane članica EU, dok ostale zemlje Zapadnog Balkana i 20 godina poslije potpisivanja ovog Sporazuma nisu ni blizu članstvu u EU.

EU daleko, ali milijarde eura stižu

U protekla dva desetljeća Srbija je dobila više od tri milijarde eura bespovratne pomoći iz Europske unije, koja je najveći donator Srbije. Prema podacima Delegacije Europske unije u Srbiji, Srbija je i najveći primalac donacija EU na Zapadnom Balkanu i jedna od najvećih u svijetu.

Značajna financijska sredstva Srbija ostvaruje u i području trgovinske suradnje s Europskom unijom. U prošloj godini Srbija je s EU ostvarila trgovinsku razmjenu od 39 milijardi eura. S Kinom je to bilo 5,8, a s Rusijom 4 milijarde eura. U Europsku uniju u 2022. godini izvezeno je robe za 17,7 milijardi eura, dok je vrijednost uvoza bila 21,4 milijarde eura.

Iako je i dalje uvoz veći od izvoza, izvoz Srbije u EU raste brže od uvoza iz EU. Pokrivenost uvoza izvozom sa srpske strane u odnosu na EU se povećala s 48 % u 2009. godini na više od 85 % u 2021. Pojedine zemlje članice EU najznačajniji su trgovinski partneri Srbije, prije svega Njemačka, Italija, Mađarska i Rumunjska kao važne izvozne destinacije za srpsku robu. Zanimljivo je i da u trgovini poljoprivrednim proizvodima Srbija s Europskom unijom ostvaruje suficit. Najveći je bio 2021. godine, kada je »višak« izvoza nad uvozom bio 688 milijuna eura.

EU je najvažnije izvozno tržište srpskih poljoprivrednih proizvoda, jer zemlje Unije čine više od 50 posto izvoznog tržišta za poljoprivredne proizvode iz Srbije. Za deset godina vrijednost izvoza poljoprivrednih proizvoda na tržište EU povećana je četiri puta i u 2021. godini dostigla je 2,3 milijardi eura. Uz izvoz raste i uvoz poljoprivrednih proizvoda iz EU i u 2021. godini premašio je 1,6 milijardi eura.

Za Srbiju su značajne i direktne investicije koje stižu iz Europske unije i one čine skoro dvije trećine stranih investicija u Srbiji.

Prema podacima Delegacije Europske unije, u Srbiji su strane direktne investicije iz zemalja EU dostigle 17,5 milijardi eura u proteklih jedanaest godina.

Z. V.

Brankica Janković, povjerenica za zaštitu ravnopravnosti

Spremnost da razumijemo jedni druge ključni korak ka ravnopravnosti

Štiteći prava manjinskih grupa često smo u prilici ukazivati i govoriti ono što ponekad veliki broj stanovnika u našim državama ne želi čuti. Nas koji štitimo ljudska prava to ne smije pokolebati, posebno u osudi govora mržne i drugog neprihvatljivog govora i ponašanja kojima se vrijeđaju pripadnici nacionalnih i drugih manjina

Intervju vodila: Zlata Vasiljević

Bez obzira na dob, spol, obrazovanje, imovinski status, nacionalnu ili vjersku pripadnost svi građani trebali bi biti ravnopravni. No, brojne kategorije stanovništva izložene su diskriminaciji, žrtve su neravnopravnosti, predrasuda. Sve njih treba štiti Povjerenik/povjerenica za zaštitu ravnopravnosti. Na toj dužnosti u drugom mandatu je **Brankica Janković**.

► **Za povjerenicu za zaštitu ravnopravnosti izabrani ste 2020. godine i to je Vaš drugi mandat, što znači da je iza Vas više godina angažiranja na zaštiti ravnopravnosti. Koji su najvažniji pomaci koji su napravljeni u tom razdoblju?**

Godinama sam posvećena zaštiti ljudskih prava, posebno najugroženijih građana, djelujući s različitih pozicija i iz različitih perspektiva. Zato, sa sadašnje pozicije mogu kazati da su napravljeni veliki pomaci i veoma značajne intervencije, posebno u zakonodavnom okviru. Ispravljene su mnoge pogreške nastale u radu tijela na koje smo ukazivali. Upućeno je više stotina preporuka i inicijativa, koje su utjecale na kvalitetu života građana.

Teško ih je izdvojiti po značaju, ali ukazat ću na nekoliko: unaprijeđen je položaj žena u pogledu ostvarivanja prava u vezi s trudnoćom i porođajem bez obzira jesu li zaposlene kod poslodavca ili se samozapošljavaju; spriječili smo nejednak tretman žena i muškaraca zaposlenih u javnom sektoru u pogledu odlaska u mirovinu po sili zakona; omogućeno je djevojčicama da upišu vojnu školu. Unaprijeđena je, također, pristupačnost brojnih objekata osobama s invaliditetom; omogućeno im je korištenje faksimila kada se ne mogu svojeručno potpisati; određeni lijekovi i terapije novije generacije su uvršteni na pozitivnu listu lijekova koji se plaćaju na teret Fonda za zdravstveno osiguranje... Spriječena su pojedina prinudna raseljavanja romskih naselja protivno standardima; unaprijeđena je potpora romskoj djeci u području obrazovanja; pravo na uporabu jezika i pisma nacionalnih manjina se poštuje; stariji sugrađani su dobili mogućnost putnog zdravstvenog osiguranja bez obzira na godine života, dok su cijene dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja izjednačene za žene i muškarce. Ističem i da

je važno to što smo stekli povjerenje građana, a kvaliteta rada institucije prepoznata je od Ujedinjenih naroda, Vijeća Europe, OSCE-a, organizacija civilnog društva i drugih, ali prije svega institucija države.

► **Europa se bori protiv diskriminacije, Srbija je deklarativno na putu europskih integracija. Gde je Srbija u borbi protiv diskriminacije?**

Ne bih rekla da je Srbija deklarativno na putu europskih integracija već da smo se za taj put opredijelili i da smo tom procesu posvećeni. Kada je riječ o zaštiti od diskriminacije, možemo se pohvaliti da smo po nekim pitanjima lideri u regiji. Primjera radi, u pogledu uspjeha u strateškim parnicama za zaštitu od diskriminacije i u pogledu zaštite najstarijih sugrađana – odnosno u pogledu posvećenosti zaštiti od diskriminacije na osnovu starosne dobi kao osobnog svojstva. Ove godine smo, drugi puta, domaćini Sedme regionalne konferencije institucija za ravnopravnost Jugoistočne Europe – mreže koja je osnovana na našu inicijativu 2016. godine potpisivanjem izjave u Beogradu. Nažalost, u ovoj regiji vrlo dobro znamo kolika je cijena nepoštovanja prava na ravnopravnost i različitost. I mi svi znamo da ta borba mora biti kontinuirana i da ne daje uvijek rezultate preko noći, pogotovo ne u kriznim vremenima. Za to je potreban kontinuirani i predani rad institucija za ravnopravnost, ali i sudova i drugih pravosudnih tijela i, naravno, svih društvenih i državnih aktera, naročito medija. Također, nemjerljiva je važnost i organizacija civilnog društva koji su naši važni partneri u izgradnji pravednijeg i tolerantnijeg društva. Izazovi u borbi protiv diskriminacije su sve složeniji u čitavoj Europi, tako da posao institucija za ravnopravnost nije ni malo jednostavan, a to najbolje znaju moje kolege iz regije, kao i drugih europskih država, koje veoma poštujem. Štićeći prava manjinskih grupa često smo u prilici ukazivati i govoriti ono što ponekad veliki broj stanovnika u našim državama ne želi čiti. Nas koji štitimo ljudska prava to ne smije pokolebati, posebno u osudi govora mržnje i drugog neprihvatljivog govora i ponašanja kojima se vrijeđa pripadnici nacionalnih i drugih manjina.

► **Dosta je područja u kojima susrećemo primjere diskriminacije. Krenimo od rada. Koliko su česte pritužbe na kršenje prava iz tog područja? Koja se prava krše i tko je najugroženiji?**

Razumljivo je što je područje rada i zapošljavanja godinama među najčešće navođenim područjima društvenog života u pritužbama građana. Tržište rada se dosta izmijenilo, a pod utjecajem novih oblika radnog angažiranja iskrslili su i novi izazovi na koje nije lako odgovoriti. Ne čudi da je ovo područje u većini zemalja u vrhu po broju podnijetih pritužbi jer, razumljivo, građani u svim državama su najspremniji prijaviti diskriminaciju na radu, zbog njenog utjecaja na njihov život i egzistenciju, kao i članova njihovih obitelji. Moram reći da su najčešće diskriminirane žene i stariji radnici, kao i osobe s invaliditetom, ali bilo je i slučajeva diskriminacije LGBTI+ osoba, Roma, osoba koje žive s HIV-om i drugih manjinskih grupa. Većina slučajeva je uspješno riješena, a u nekim slučajevima se tijekom postupka utvrdilo kako nije bilo diskrimi-

nacije. Često građanima nije lako razlikovati mobing od diskriminacije.

► **Strah je najčešća riječ koja se čuje kada govorimo o kršenju prava iz područja rada. Strah od poslodavca, strah od gubitka posla... Tko je tu zatajio, odnosno jesu li oni koji se ohrabre prijaviti kršenje prava iz područja rada i dovoljno zaštićeni?**

Razumljiv je i prirodan strah svakog čovjeka od gubitka posla i taj strah ih odvraća i od traženja zaštite. Naš cilj je upravo ih svojim djelovanjem i praksom ohrabriti da zaštitu uvijek zatraže, naravno ne potcjenjujući razloge za strah. Zato čak i kada ne nađemo povredu prava, mi poslodavcima obvezno ukazujemo na zabranu viktimizacije zbog obraćanja Povjereniku. Primjera radi, u cilju podizanja svijesti, povjerenja u instituciju i otklanjanja strahova, vodili smo i dobili značajnu stratešku parnicu, između ostalog i zbog viktimizacije porodilje i otkaza za vrijeme trajanja odsustva zbog njege deteta. U cilju unaprijeđenja položaja zaposlenih u pogledu nediskriminatornog tretmana izradili smo Kodeks ravnopravnosti za poslodavce – vodič koji sadrži smjernice za provođenje antidiskriminacijske politike u području rada i zapošljavanja. Naišli smo na veliki odziv i podršku, naročito velikih tvrtki koje su potpisale našu Povelju ravnopravnosti i u svojim radnim okruženjima njeguju kulturu različitosti i tolerancije. Na mjestu okupljanja glavnih gospodarskih i društvenih aktera kod nas, na Kopaonik biznis forumu, tema ravnopravnosti i njenog značaja za gospodarstvo postala je redovna i veoma važna.

► **Kada već govorimo o zaštiti, nameće se pitanje zaštite uzbunjivača. Znamo kako su prošli uzbunjivači. Jesu li oni dovoljno zaštićeni i zašto se usprkos Zakonu o zaštiti uzbunjivača događa da su uzbunjivači izloženi napadima, medijskom linču, prijetnjama, otkazima...?**

Kao što ste i sami naveli, ovdje se radi o primjeni Zakona o zaštiti uzbunjivača, što nije u nadležnosti Povjerenika. Međutim, s aspekta naše nadležnosti mogu istaknuti da je za svako društvo važna pravovremena, neselektivna i dosljedna primjena zakona. Podsjetit ću da je na ovo ukazivao i Europski sud za ljudska prava. Na primjer, u postupcima povodom predstavljanja građana iz različitih europskih država u vezi s neopravdano lošijim postupanjem poslodavca prema zaposlenom uzbunjivaču, kada je donosio presude u kojima je konstatirao da postoji povreda prava na slobodu izražavanja kao veoma važnog ljudskog prava koje također štiti Konvencija.

► **Žene su posebno ugrožena kategorija. I Vi ste se toga dotaknuli u prethodnim odgovorima. Dosta organizacija je angažirano u podizanju svijesti, kako zajednice tako i samih žena. Možemo li govoriti o pozitivnim pomacima?**

Bojim se da globalno postoji tendencija stagnacije ostvarenih prava kada su žene u pitanju. O tome smo razgovarali i na nedavnoj konferenciji u Tetovu koju je organiziralo Ministarstvo vanjskih poslova Sjeverne Makedonije u sklopu predsjedanja OSCE-om. Važno je očuvati, ali i unaprijediti postignuto kada je riječ o polo-

žaju žena. Postoje vidljivi pomaci na nacionalnoj razini – gdje su žene znatno više zastupljene u političkom životu, uvedeno je rodno odgovorno budžetiranje, brojni su projekti na lokalnoj razini koji targetiraju određene grupe, kao što su na primjer žene na selu ili poduzetnice. Međutim, još je posla pred nama. Mora se još puno raditi na postizanju pune ravnopravnosti, pogotovo kada je riječ o zapošljavanju i položaju žena na tržištu rada, jer samo ekonomski neovisna žena može biti zaista ravnopravna. Posebnu pažnju treba posvetiti unaprjeđenju položaja i zaštiti trudnica, porodilja i zaposlenih majki, kao i žena s invaliditetom i starijih žena, ali i unaprjeđenju reproduktivnog zdravlja i prava koja iz toga proističu. Ne treba zaboraviti ni na problem rodno zasnovanog nasilja, koje predstavlja

ogroman izazov ne samo za naše već i društva koja važe za najnaprednija kada je riječ o rodnoj ravnopravnosti. Srbija je među prvima ratificirala Istarsku konvenciju, ima zakone, strategije i protokole o suradnji institucija kada je u pitanju zaštita od nasilja u obitelji i partnerskim odnosima, ali svjedočimo kako u praksi nerijetko nešto ne funkcionira, što samo potvrđuje ono što često ističem, a to je da ne mogu zakoni i strategije učiniti društvo pravednim i izmijeniti kulturu vrijednosti i ponašanja oblikovane na tekovinama patrijarhata. Rodno zasnovano nasilje je kompleksan i težak problem, a rješenje podrazumijeva ozbiljan, posvećen i neprekidan rad.

► **Uskoro će 1. listopada, Međunarodni dan starih. Sjetimo se onda i starih, koji čine značajan dio naše populacije. Biti star, bolestan, siromašan, sâm... to sigurno sve umnogostručuje probleme s kojima se suočava ovaj dio stanovništva?**

Da, starije osobe su često diskriminirane po više osnova. Tijekom protekle godine, kao i niz godina unazad, starosno doba je bilo u vrhu osnova po broju prijava Povjereniku, i to najčešće u području pružanja javnih usluga, zdravstvene, socijalne zaštite, ali i drugim postupcima pred tijelima javne vlasti. Najugroženiji su stariji u ruralnim sredinama, koji su često sami, s minimalnim primanjima, neki čak bez ikakvih primanja, koji ne mogu doći do liječnika. Također, dok digitalizacija javnih usluga za mnoge predstavlja olakšanje, za starije sugrađane to je često prepreka. Demografska struktura se promijenila, što zahtijeva niz promjena u načinu funkcioniranja mirovinskog sustava i sustava zdravstvene i socijalne zaštite. Treba promijeniti narativ o starijima »kao teretu za društvo« i ne dozvoliti da tzv. ejdžizam postane dominantan oblik diskriminacije u

21. stoljeću. Od izuzetne je važnosti izgradnja društva koje starije vidi kao ravnopravne građane, uz njegovanje međugeneracijske solidarnosti kao temeljnog principa. Drago mi je što su svi moji kolege iz regije prihvatili da nam upravo ovogodišnja tema regionalne konferencije u Beogradu bude položaj starijih građana u našim državama s obzirom na to da se suočavamo s vrlo sličnim izazovima nastalim kao posljedica demografskog starenja.

► **Pravo na liječenje trebalo bi biti nešto što je jednako dostupno svima. Ali nije. Problemi s listama čekanja, zakazivanjima pregleda, snimanjima, operacijama postoje. Koliko su česte prijužbe vezane za zdravstveni sustav?**

Zdravstveno stanje se kao osnov diskriminacije nerijetko navodi u kombinaciji s još nekim osobnim svojstvom, i to najčešće invaliditetom i starosnom dobi. Potrebe za zdravstvenom zaštitom i dalje su uvećane, posebno kao posljedica krize izazvane pandemijom covida. Pokazalo se da je neophodno osigurati medicinsku opremu i lijekove novije generacije, pristupačne objekte i usluge posebno u nerazvijenim i ruralnim sredinama, gdje je često i prijevoz neadekvatan. Izgrađen je određeni broj bolnica i ambulanti, izdvojena su značajnija financijska sredstva za zdravstvenu zaštitu građana, a posebno za liječenje oboljelih od rijetkih bolesti, kao i djece u inozemstvu; kontinuirano se radi na unaprjeđenju zdravstvene zaštite, međutim i dalje za neke intervencije postoje liste čekanja i nedovoljno novih inovativnih lijekova koji bi bili osigurani na teret Fonda za zdravstveno osiguranje, preventivnih pregleda i sl. Jedan od dobrih primjera važnosti povezivanja zdravstvenog s drugim sistemima, kao što je obrazovni, jest i nedavna akcija usmjerena na unaprjeđenje položaja djece oboljele od dijabetesa i drugih kroničnih nezaraznih i rijetkih bolesti, kroz mjere prevencije, ranog otkrivanja i dodatne potpore u odgojno-obrazovnim ustanovama. Također, kontinuirano radimo na tome da se našim sugrađanima koji boluju od teških i rijetkih bolesti osiguraju suvremene terapije o trošku RFZO-a i tu su vidljive pozitivne promjene. U pojedinim slučajevima građani su ukazivali i na nesenzibiliziranost zdravstvenog osoblja za rad s pacijentima koji boluju od određenih vrsta bolesti, na primjer s pacijentima koji žive s HIV-om, zbog čega je neophodna i stalna edukacija.

► **Nedavno ste reagirali na slučaj u Subotici kada su polupani mađarski nazivi mjesta na nekoliko ulaza u grad. Zakoni daju određena prava nacionalnim manjinama, ali koliko je prepreka da se ta prava i koriste? Koja prava je najčešće teško ostvariti i koje manjine imaju najviše poteškoća u tome?**

Ne samo u slučaju Subotice nego i u drugim sličnim slučajevima, jer kao povjerenica reagiram sukladno zakonom propisanim ovlastima i uz najoštriju osudu pojedinačnih incidenata ukazujem da je zabranjeno iznošenje ideja i stavova koji raspiruju nacionalnu, rasnu i vjersku mržnju ili netrpeljivost. Brojne nacionalne manjine u Srbiji su naše bogatstvo i zato uvijek i svuda naglašavamo važnost multikulturalnosti, međusobnog poštovanja i razumijevanja. Pojedinačni incidenti ne odražavaju realno stanje, niti su to standardi ponašanja, jer je Srbija država svih njenih građana i građanki bez obzira na nacionalnu ili vjersku pripadnost, u kojoj svi imaju pravo na jednak tretman i pravnu zaštitu. Takve incidente uvijek treba osuditi i voljela bih da to bude standard u svim državama u regiji. Najviše poteškoća da ostvare neka svoja prava imaju pripadnici romske nacionalne manjine, koji nam se i najčešće obraćaju kada se radi o nacionalnim manjinama. Na izvjestan način to je i odraz postojećih stereotipa i predrasuda s kojima se Romi i Romkinje često suočavaju u svakodnevnom životu. Ako se svemu pridoda i izraženo siromaštvo jednog dijela romske populacije,

jasno je da postoji niz prepreka za kvalitetniji život Roma i Romkinja.

► **U javnom prostoru govor mržnje, diskriminacija postali su uobičajena i raširena pojava. Tu bi najveću odgovornost trebale imati javne ličnosti, političari, mediji. Ne čini li Vam se suprotno: da oni često i šire i potiču govor mržnje i diskriminaciju? Kako to zaustaviti?**

Mnogo je buke i kakofonije u javnom prostoru u kojem jedni druge često ne čujemo. Naravno da su najodgovorniji nositelji javne vlasti, javne ličnosti i mediji koji imaju posebnu odgovornost zbog utjecaja na širu javnost. Oni moraju imati svijest o tome da njihovo djelovanje treba biti podređeno ne samo zakonu i profesionalnim kodeksima, već i javnom interesu i visokim etičkim vrijednostima. Nažalost, svjedoci smo da je javni prostor često zagađen zbog neprimjerenog govora i neodgovornih izjava nekih društvenih aktera, na što, kada se radi o diskriminatorskom govoru reagiramo u skladu s nadležnostima. Nepoštovanje tuđeg dostojanstva, uvrede, seksizam i vulgarnosti u javnom prostoru mogu potaknuti negativne društvene obrasce i poslužiti kao inspiracija za govor mržnje, netoleranciju, mizoginiju i nasilje prema svakome tko misli drugačije.

► **Koliko je institucija povjerenice za zaštitu ravnopravnosti prepoznata i koliko su česta obraćanja pojedinaca, udruženja...?**

Svake godine obrati nam se veliki broj građana, kao i organizacija civilnog društva i predstavnika medija. Naravno, mjesta za unaprjeđenje uvijek ima, zbog čega smo otvorili različite kanale komunikacije. Svaku konstruktivnu kritiku i sugestiju shvaćamo vrlo ozbiljno i dobronamjerno, a trudimo se što više biti na različite načine u direktnom kontaktu s građanima. Također, predstavnici javne vlasti uglavnom uvažavaju našu ulogu korektivnog faktora u društvu o čemu svjedoči postotak postupanja po našim preporukama, koji je iznad europskog prosjeka.

► **Koliko su određeni stereotipi, predrasude još uvijek prepreka da određene kategorije stanovništva uživaju sva prava koja imaju drugi građani?**

Stereotipe i predrasude je najteže prevladati. Sve druge barijere, u odnosu na one u glavi, čini se, lakše premostiti. A znamo i da institucije čine ljudi, pa je zato neophodno prvo se suočiti s vlastitim predrasudama. Zato se uvijek ponavlja važnost edukacije i prevencije. Očuvanje i unaprjeđenje ljudskih prava podrazumijeva razumijevanje, koje pak zahtijeva i pažljivo slušanje drugih i drugačijih. Ne postoji društvo u kom se svi zalažu i bore za iste vrijednosti, ali spremnost da razumijemo jedni druge predstavlja ključni korak ka ravnopravnosti. Zaštita ljudskih prava podrazumijeva svakodnevni rad i borbu, i to ne samo institucija već svih građana i građanki. Izazov je bilo i bit će, ali nas oni ne plaše. Naprotiv, predstavljaju motiv za punu posvećenost u zaštiti i bez kalkulacije koga, kada i kako štitimo. Mi u instituciji volimo reći: »dobrodošli u digitalno doba novih oblika kršenja ljudskih prava«. Taman kada pomislimo da smo nešto svladali, eto novog slučaja, novog izazova.

Program prekogranične suradnje Hrvatske i Srbije

Ulaganje u odgojno-obrazovne ustanove

U Osnovnoj školi Matko Vuković u Subotici novim namještajem opremit će se četiri učionice u kojima se nastava odvija na hrvatskome jeziku od prvog do četvrtog razreda. Za ove radove sredstva u iznosu od 8.300 eura su osigurana iz Hrvatske

Hrvatsko Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije i ove godine ostvaruje Program prekogranične suradnje između Hrvatske i Srbije preko kojega se financira 25 projekata. Princip funkcioniranja ovih projekata je po standardnoj praksi Europske unije, glavni partner iz Hrvatske i partner udruga iz Srbije. Ove godine za Hrvate u Srbiji izdvojeno je više nego prošle godine – 530.000 eura, a naredne godine će taj iznos, kako je najavljeno, biti povećan na dva milijuna eura.

Sredstva su dobile udruge, župe i druge crkvene organizacije, obrazovne i druge institucije, medijske kuće, općine, županije...

U ovome broju predstaviti ćemo četiri projekta kojima će se povećati kvaliteta obrazovanja na hrvatskom jeziku u Srbiji.

Renoviranje Sunčice

Zahvaljujući prekograničnoj suradnji s Gradom Valpovo renovira se vrtić *Marija Petković – Sunčica* Predškolske ustanove *Naša radost* u Subotici u kojemu se rad odvija na hrvatskom jeziku. Za radove je dobiveno 14.500 eura od kojih je renoviran parket – izlakiran, zamijenjeni su stari prozori, obnovljen sanitarni čvor, uređuje se fasada s dvorišne strane zgrade te je u planu i kupovina novog namještaja za urede.

Ekonom Družbe Kćeri Milosrđa sestra **Silvana Ivanka Milan** u čijem je vlasništvu prostor gdje je vrtić kaže kako je vrtić i do sada bio u dobrom stanju, ali da je svako ulaganje i renoviranje dobro jer to privlači nove roditelje i novu djecu.

»Naš vrtić je lijep, na dobrom je položaju i velika je zainteresiranost za njega, ali uvijek se može i treba ulagati

i u zgradu, ali i u osoblje i u djecu. Radujemo se skorom otvaranju jaslaca koje će biti odmah pored, jer nam je to do sada falilo i privući će još roditelja s manjom djecom», kaže s. Silvana.

Ove godine u vrtić *Marija Petković – Sunčica* upisano je 67 djece uzrasta od 3 do 7 godina.

Nov namještaj u *Matku*

U Osnovnoj školi *Matko Vuković* u Subotici novim namještajem opremit će se četiri učionice u kojima se nastava odvija na hrvatskome jeziku od prvog do četvrtog razreda. Za ove radove sredstva u iznosu od 8.300 eura su osigurana iz Hrvatske zahvaljujući prekograničnoj suradnji s OŠ *Ivan Goran Kovačić* iz Đakova. Ravnateljica škole **Mirjana Stevanov** kaže kako je posebno radosna što je ovaj projekt odobren, jer im je opremanje bilo potrebno i ne zna kako bi ga ostvarili na drugačiji način.

»Namještaj u tim učionicama je bio u lošem stanju i ovo je zaista veoma značajno, jer će naša djeca već za mjesec dana dobiti nove stolice, klupe, ormare, novu radnu ploču... Uglavnom se raspisuju natječaji za adaptaciju, za tehničku opremu, ali za ovakvo opremanje baš i ne«, kaže ravnateljica škole u kojoj se nastava i na hrvatskome odvija preko 20 godina.

Računala školi u Đurđinu

Za nekoliko dana Osnovna škola *Vladimir Nazor* u Đurđinu dobit će nova računala za kabinet informatike i računarstva zahvaljujući projektu prekogranične suradnje s Osnovnom školom *Antun i Stjepan Radić* iz Gunje. Sredstva koja su preko projekta dodijeljena Đurđinu iznose 10.500 eura, od kojih će kupiti 15 računala i tri tableta. Ravnateljica škole u kojoj se nastava odvija i na hrvat-

skome jeziku preko 20 godina **Ljiljana Dulić** kaže da su ova sredstva i više nego dobro došla jer im je postojeći informatički kabinet zastario.

»Uskoro nam treba stići 15 računala, tastatura i miševa te tri tableta. Računala koja ćemo imati bit će suvremena, a dobra stvar je i što će imati kućište iza monitora te neće puno mjesta zauzimati u kabinetu. Informatička oprema koju smo do sada koristili za nastavu informatike i računarstva je već zastarjela, ali nismo imali sredstava da je zamijenimo«, kaže ravnateljica škole u Đurđinu i dodaje kako im je ovo prvi puta da sudjeluju u projektu prekogranične suradnje, da su veoma zadovoljni ostvarenom suradnjom sa školom u Gunji.

Protokloga vikenda u sklopu projekta nekoliko uposlenika škole boravilo je u Gunji na uvodnoj konferenciji, a po okončanju projekta uzvratit će gostoprimstvo u Đurđinu.

Pametna ploča za Gimnaziju

Subotička Gimnazija *Svetozar Marković* programom prekogranične suradnje dobila je 12.000 eura. Ravnatelj škole **Dušan Pavlović** kaže kako je predviđeno da se sredstva potroše za kupovinu elektroničke opreme, prije svega pametne ploče koju do sada u gimnaziji nisu imali. Osim novčanih sredstava, Pavlović ističe i ostvarenu dobru suradnju s III. Gimnazijom Osijek.

»Ovo nam je druga godina da surađujemo s Gimnazijom iz Osijeka. Prošle godine smo imali razmjenu iskustva, znanja i kadrova, što je predviđeno i za ovu godinu i veoma nam je to značajno«, kaže ravnatelj subotičke Gimnazije u kojoj se nastava odvija i na hrvatskome jeziku.

J. D. B.

Ugledno priznanje za novosadskog arhitekta

Darko Polić dobitnik nagrade *Nikola Dobrović*

Novosadski arhitekt dr. sc. **Darko Polić** dobitnik je godišnje nagrade *Nikola Dobrović* za ostvarene stručne rezultate u području urbanizma koju dodjeljuje Udruženje urbanista Srbije.

U svojem urbanističkom angažmanu Polić veliku pozornost daje zaštiti graditeljskog naslijeđa, »na način da se omogući nova izgradnja ali po pravilima koja neće ugroziti naslijeđe«.

»Ovu sam nagradu primio za blizu 20 godina bavljenja urbanizmom. Dugačak je spisak mojih različitih urbanističkih planova koji se uglavnom odnose na Novi Sad i Petrovaradin, ali i na neke druge sredine. Posebna mi je čast što je strukovno udruženje na razini države prepoznalo moje radove koji se odnose na kulturno naslijeđe grada Novog Sada. Čini mi se da je tu zapažen jedan drugačiji pristup planiranju i tehnikama koje su primijenjene, a u cilju da se to naslijeđe zaštiti kroz urbanistički dokument. Svjedoci smo često da zaštite kulturnog naslijeđa nadostaje. Dakle, s naslijeđem možemo postupati i na način koji omogućuje njegov razvoj; odnosno ono nije samo trošak nego i inspiracija za novu izgradnju u duhu te vrste naslijeđa i u razmjeri koje to vrijedno prostorno okruženje potencijalno dozvoljava, a ne suprotno tome«, kaže Polić.

Inače, Polić je prošle godine, na 31. Međunarodnom salonu urbanizma u Čačku, dobio nagradu za Plan generalne regulacije Almaškog kraja u Novom Sadu. Dio njegovih radova, kako napominje, tiče se zaštite naslijeđa i od značaja za hrvatsku zajednicu u Petrovaradinu.

»Istaknuo bih promjenu urbanističkog plana kojim se ispravljaju pogreške zone svetišta Gospe Tekijske u Petrovaradinu, ne samo crkve nego i hodočasničkog doma. Spomenuo bih i rad vezan za zaštitu kulturno-povijesne cjeline Stari Majur, tu smo uradili dobar plan koji se pri-

mjenjuje i čini mi se da će uspjeti zaustaviti proces rušenja starih kuća iz 18. i 19. stoljeća i izgradnje stambenih više-obiteljskih objekata. Kroz veći angažman u Petrovaradinu pokrenuli smo ponovno i zaustavljeni proces zaštite novomajurske crkve s kalvarijom i grobljem«, pojašnjava naš sugovornik.

Darko Polić rođen je 1975. godine u Novom Sadu. Studij arhitekture završio je na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu gdje je i doktorirao radom »Uloga graditeljskog naslijeđa u suvremenim prostornim transformacijama Novog Sada«. Od 2004. radi u Javnom poduzeću *Urbanizam* u Novom Sadu. Između ostalog, Polić je i upravitelj Zaklade *Spomen-dom bana Josipa Jelačića* u Petrovaradinu te član radne skupine za praćenje položaja hrvatske zajednice u Gradu Novom Sadu.

D. B. P.

Gradska uprava Subotica, Tajništvo za poljoprivredu i zaštitu okoliša, Služba za zaštitu okoliša i održivi razvoj, temeljem članaka 16., 20., 29. i 30. Zakona o procjeni utjecaja na okoliš (*Sl. glasnik RS*, br. 135/04 i 36/09) objavljuje:

OBAVIJEST O PODNIJETOM ZAHTEJU ZA DAVANJE SUGLASNOSTI NA STUDIJU O PROCJENI UTJECAJA ZATEČENOG STANJA PROJEKTA NA OKOLIŠ

Nositelj projekta ATL »STUDIO«, Subotica, Liparska br. 17, ovlašten od investitora »ANIPLAST« Poduzeće za preradu i izradu plastike doo, podnio je dana 7. 9. 2023. godine Zahtjev za davanje suglasnosti na studiju o procjeni utjecaja zatečenog stanja na okoliš projekta: Postrojenja za obavljanje djelatnosti tretmana, odnosno skladištenja, ponovnog iskorištenja neopasnog otpada na k. p. 6093 KO Palić, u Ulici Horgoški put br. 170, Palić. Zahtjev je evidentiran u pisarnici Gradske uprave Subotica pod brojem IV-08/I-501-187/2023.

Javni uvid u predmetnu Studiju može se izvršiti u Gradskoj kući u Subotici, Trg slobode 1, u prostorijama Službe za zaštitu okoliša i održivi razvoj, I. kat, soba 130, svakog radnog dana od 10 do 12 sati, od 18. 9. 2023. godine do 18. 10. 2023. godine, kao i elektronički na sajtu Grada Subotice (www.subotica.rs) -> *Životna sredina* -> *Oglasna tabla*: http://www.subotica.rs/documents/zivotna_sredina/Studije/501-187-2023-draft.pdf.

Pozivamo zainteresiranu javnost da mišljenja u vezi s predmetnom studijom dostavi u pisanoj formi, elektronički na adresu zivotnasredina@subotica.rs, odnosno poštom ili osobno u prostorije Službe, najkasnije do 18. 10. 2023. godine.

Javna prezentacija Studije i javna rasprava bit će održani 19. 10. 2023. godine, s početkom u 12 sati, u Gradskoj kući u Subotici (Trg slobode 1, I. kat soba 130).

U iščekivanju Šumara

I ma neke simboličke povezanosti između prošlotjednog obračuna migranata kod *Lidla* i nastupa **Baje Malog Knindže** na Trgu slobode: prvi kao da su svojom pucnjavom uživo podsjetili drugoga na njegov raniji repertoar, čiji je maksimalni domet bio prosta rima poput one o Aliji i baliji. Drugim riječima, razjareni migranti kao da su nastupili kao predgrupa »jednom od najpopularnijih pjevača na ovim prostorima«, kako ga je eufemizirano krstio gradonačelnik **Stevan Bakić** prije no što će ga – kao da je stvarno riječ o neupitnoj muzičkoj veličini – i sam provesti po crvenim sagovima Gradske kuće. A u suštini, toj simboličkoj, stvar je posve logična: i prvi i drugi odlučili su se izmaći iz mraka periferije u samo središte kako bi svoje performanse izveli pod svjetlostima grada i sa što više svjedoka.

Simboličke povezanosti ima i između dva događaja koja su u međuvremenu uslijedila: prvi nekoliko dana prije puškaranja s tragičnom posljedicom (ranjena osoba je umrla u subotičkoj bolnici, bez ikakvih službenih podataka o njemu, kao da je riječ o ptici ili nekoj krupnijoj zvijeri), a drugi nekoliko dana nakon toga. O čemu je riječ? Riječ je o tekstu *Albanska veza: Kalašnjikovi raspiruju rat krijumčarskih bandi na severu Srbije*, objavljenom 4. rujna na portalu *Birn.rs* (Balkanska istraživačka mreža) u kom novinar **Saša Dragojlo** piše o onome o čemu građani Sombora, Tavankuta, Subotice, Hajdukova ili Horgoša svakodnevno pričaju. Navodeći u tekstu pozamašan broj imena i prezimena, datuma i lokacija i prilažući uz njih čitav album fotografija i mali dokumentarac video zapisa Saša Dragojlo čitatelja vodi ka onome u što on već odavno sumnja: ka sprezi kriminalaca s institucijama države u čiju je mrežu uključen poveći broj stranih i domaćih lica. Drugi događaj zbio se, kao što je mnogo poznatije, u utorak, 12. rujna. Kako je razglasilo Ministarstvo unutarnjih poslova Srbije, policija je toga dana na području Sombora, Subotice i Kikinde »našla 371 iregularnog migranta« i prevezla ih u prihvatne centre. U slavnodobitnim napisima istim povodom navodi se kako su istim povodom pronađene tri automatske i po jedna poluautomatska puška i pištolj, te da je akciji prisustvovao

i sam ministar unutarnjih poslova **Bratislav Gašić**. U vezi s navedenom akcijom pomoćnik direktora policije **Dragan Vasiljević** najavio je od srijede (prekjučer) patrole žandarmerije u Subotici, garnirajući cijelu priču sedativnom izjavom:

»Cilj nam je da migranti budu tamo gdje im je i mjesto – u prihvatnim centrima; da oni koji se kreću imaju legalnu dokumentaciju, a da broj sukoba među migrantima svedemo na minimum«.

»Izvori BIRN-a kažu da su se pripadnici avganistanske bande '400/59' snimali na krovu džipa granične policije u šumi u blizini Subotice, postavljajući te slike na društvene mreže. Granični policajci su za to vreme u obližnjem šatoru razgovarali sa vođama i uzimali deo njihove zarade«, piše, među ostalim, u svom opširnom tekstu Saša Dragojlo.

Koja vam od ove dvije rečenice zvuči uvjerljivije, odnosno koja vam od njih djeluje da ima za cilj zamagliti, a koja rasvijetliti pravu prirodu događaja koji neodoljivo podsjećaju na uvod onih koji su prije tridesetak godina inspirirali Baju Malog Knindžu? Čak i da pojma nemaju o opisanom događaju, čak i da prvi puta čuju za blizance **Amara** i **Amira Xhemshitija** iz Prištine, čak i da misle da su *Tetvani*, *Kazaoui*, **Shir Ali** ili **Nur Aga** pojmovi iz nagradne križaljke, pa čak i da Dragojlov tekst doživljavaju na razini »kolega« iz *Trećeg oka* ili, nedajbože, *Kurira* ili *Informera* policiji – a zašto ne i Bez-

bednosno-informativnoj agenciji? – na raspolaganju je i bilo i predstoji sasvim dovoljno vremena da iz raznih izvora, uključujući same (uznemirene) mještane, dođu do podataka koji će iz korijena iščupati svu trulež koja se okupila oko ogromne prihodovne vreće koja se, kao što u Dragojlovom opisu stoji, driješi u šatorima u dubini šume.

Posljednja konstatacija, međutim, neodoljivo podsjeća na bajku sa sretnim završetkom: tko je, naime, lud odreći se milijunskih zarada i usput čak riskirati karijeru i slobodu u ime tamo nekakve pravde i sigurnosti građana? Na ovakav zaključak jednako upozorava i vlastiti zdrav razum i komentari mještana Subotice i njezinog šireg pojasa kako je posljednja akcija zapravo (bila) još jedna u nizu predstava za javnost; predstava nakon koje će se – poput onog bohoca »imam drugi« u cirkusu s oduzetim trubama – grupe razjarenih migrantskih bandi pojaviti na drugom mjestu: u šumi oko Tavankuta ili Kelebije. Ili, zašto ne: na Trgu slobode kada on ne bude zauzet nastupima nekog od »najpopularnijih pjevača s ovih prostora«, pa da i okolne kamere snime domaću verziju *Obračuna kod O. K. koralu*.

Dok ne dođe Šumar i rastjera bandu.

Z. R.

Alasi i bečari u Monoštoru

Kotlić do kotlića

Ako se Monoštorci vole nečim pohvaliti, onda je to riblji paprikaš. I ne samo da oni drže kako su vrsni majstori kotlića već to kažu i drugi. I nije to samo priča već to njihovo majstorstvo potvrđuju i brojna priznanja koja su monoštorski kuhari osvajali na raznim natjecanjima. Posebno se Monoštorci vole pohvaliti da je među njima i europski šampion u kuhanju ribljeg paprikaša.

I ne čudi onda što se u Monoštoru organiziraju i natjecanja u kuhanju ribljeg paprikaša. Službena su dva. Ono seosko koje se organizira tijekom *Bodrog festa* i *Alasi i bečari* koje organizira KUD Hrvata *Bodrog*. Prvo je masovnije i kuhati može svatko tko se prijavi. Na ovo drugo dolazi se samo po pozivu organizatora. Zato se na *Bodrog festu* kuha više od 100 kotlića, a na *Alasima i bečarima* dvadesetak. To po pozivu ne znači da pravo sudjelovanja imaju samo Monoštorci već su dobrodošli i gosti. Ove godine ekipa Grada Đakovo s »prvim kuharom«
gradonačelnikom **Marinom Mandarićem**, gosti iz Gajića KUD *Seljačka sloga*, ekipa DSHV-a iz Subotice, veslači s Neretve *Salašari somborski*, HKU *Antun Sorgg* iz Vajske, HKUD *Vladimir Nazor* iz Sombora, a nije ovo moglo proći ni bez *Hrvatske riječi* i, naravno domaćih kuhara, koji su bili i najbrojniji.

Propozicije natjecanja standardne, kao i na drugim sličnim kuharskim nadmetanjima. Organizator je osigurao ribu, mjesto za kuhanje i drva. Sve drugo »palo« je na kuhare i članove njihovih ekipa, a ukupno ih je moglo biti osam. U to drugo spadaju začini, naročito paprika od koje mnogo ovisi, i tijesto. No, bilo je tu i drugih »dodataka«, kao što su domaći kulen i domaća rakija, čisto da se ne ostane gladan i žedan do paprikaša.

Prije paljenja trebalo je pripremiti i drva, sitno cijepana, jer riba ne trpi da, dok se kuha, stane vatra.

Što se ribe tiče, kuha se ono što se dobije, pa što kome zapadne, nekome dvije glave, nekome više repova, nekome više mliječa.

A što se samog kuhanja tiče, svatko se držao nekog svog recepta. Nema tu puno razlike, malo drugačija paprika, malo više ili manje vode, sa ili bez kuhane rajčice, slaniji ili ljući, ali dovoljno da napravi

finu razliku između vrhunskih, odličnih, dobrih i onih koji skoro i da nisu ličili na riblji paprikaš, a bilo je i takvih. Da ih ne obeshrabrimo, neću ih imenovati.

Prednost ribljeg paprikaša je što se brzo skuha. Dovoljno je 35-40 minuta da ključa. Na jakoj vatri. Tu lekciju svi ovogodišnji natjecatelji davno su svladali.

Prvi puta sam sada čula da se za natjecanje riba iz kotlića vadi desetak minuta ranije, kako bi ostala kompaktna, jer i na to se gleda kod ocjenjivanja. Dovoljno je jedno parče »potkovice« i malo juhe. Iskreno, nije mi baš jasno kako žiri kušajući dvadesetak različitih paprikaša, jedan za drugim, može ocijeniti koji su najbolji, ali budući da su ove godine tu nezahvalnu ulogu imali dobri kuhari ribljeg paprikaša, pa recimo da im vjerujemo da nisu omanuli i da prva dva mjesta u Monoštoru nisu ostala »preko veze« već zasluženo. **Marijan Pejak i Petar Pašić**, dok su treće mjesto zauzeli gosti iz Gajića, KUD *Seljačka sloga*.

Uz dobar paprikaš idu i tamburaši, a to u Monoštoru ne razdvajaju. Suvišno je onda reći da je onaj drugi dio potrajao duže nego priprema i kuhanje.

Kako danas organiziranje manifestacija ovisi od projektnog financiranja ispoštovat ću molbu organizatora, iako se ne uklapa u ovaj tekst, i navesti da su *Alasi i bečari* održani uz potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Hrvatske, Veleposlanstva Hrvatske i Hrvatskog nacionalnog vijeća. Da se ne naljute, pa sljedeće godine uskrate potporu.

I da, u međuvremenu sam doznala kako žiri može kušati dvadesetak uzoraka i ocijeniti koji je paprikaš najbolji. Jednostavno ne kuša ih svih 20. Za početak odmah odbaci one koji na (njihov) prvi pogled ne zadovoljavaju kriterije, što se tiče boje i gustine.

Z. V.

Današnji bunari

Bušenjem do (ne) pitke vode

»Kod nas u kućanstvima već odavno se bunari buše na 30-40 metara, ali ta voda nije za piće. Ima tko je pije, mada ja tvrdim da ni gradska voda nije najispravnija. Bunari u dvorištima danas se najčešće buše zbog tehničkih stvari – sustava za navodnjavanje, zalijevanja vrta, za hlađenje/grijanje, za pranje auta...«, kaže Csaba Torma

U prošlom broju prisjetili smo se kopanih bunara koji, iako sačuvani na mnogim salašima, više nemaju nekadašnju namjenu već su samo podsjetnik na prošla vremena, a ako i ima u njima vode, ona se koristi eventualno za zalijevanje vrta. Nekada je bunare bilo dovoljno iskopati na dubini od 10 metara kako bi se došlo do pitke vode, a danas se oni buše i potrebna je dubina i do 30-40 metara, koja opet ne garantira pronalazak bakteriološki ispravne vode. O bušenju današnjih bunara razgovarali smo s vlasnikom firme *Hydronova – bušenje bunara i izrada cevovoda Subotica Csabom Tormom*, koji se ovim poslom bavi unatrag 15 godina.

Istraživanje terena

Csaba Torma sa svojim radnicima buši bunare na prostoru cijele Bačke, dijelu Banata do Tise, te do Fruške gore, a kaže kako je Banat po pitanju vode dosta specifičan.

»Na tom području, za razliku od bačkog, nisu jednaki vodonosni slojevi, nisu homogenog karaktera. U Banatu zna biti da u jednom dvorištu na određenim dubinama ima vodonosnog sloja, a već u drugom dvorištu ga nema. Znači ima bezvodnih dijelova terena.«

Kada im je nepoznat teren, prvo rade istražno bušenje.

»Imamo dosta referentnih bunara, vodimo evidenciju o izbušenim bunarima, dubinama gdje su vodonosni slojevi, što smo probušili, koje vodonosne slojeve. Istražno bušenje na nepoznatom terenu radimo užim prečnikom (kao sondiranje) ili ručno tako što uzimamo uzorke koje slotiramo, gledamo koji je materijal terena, a ako ga nismo uspjeli definirati, zovemo stručnjake. Ima firma s kojom surađujemo, pa radimo elektrokarotažno mjerenje bušotine. To je jedna spravica, upušta se sonda i radi se gamakarotaža, znači napravi kao ekg dijagram terena i u centimetar nam pokaže gdje je vodonosni sloj odnosno voda, njena temperatura. Inače granica našeg bušućeg pribora je do 200 metara«, objašnjava Torma, dodajući kako voda do koje dođu često nije pitka.

»To nije uvijek voda za piće, zavisi od vodonosnog sloja. Uvijek se trudimo da ograničimo vodonosni sloj, tj. da crpimo samo jedan sloj i da ne dođe do miješanja vodonosnih slojeva. Jedan bunar uvijek koristi samo jedan vodonosni sloj. Svaki vodonosni sloj, recimo na 30 m, na 50 m, na 100 m, ima specifična svojstva što se tiče kemijskog i bakteriološkog sastava vode, temperature, tlaka. Kod nas u kućanstvima već odavno se bunari buše na 30-40 metara, ali ta voda nije za piće. Ima tko je pije, mada ja tvrdim da ni gradska voda nije najispravnija. Što se tiče kemijskog sastava, tu vodu iz bunara nije dovoljno ni prokuhati da bi se mogla piti, a što se tiče bakteriološkog, dovoljno je. Bunari u dvorištima danas se najčešće buše zbog tehničkih stvari – sustava za navodnjavanje, zalijevanja vrta, za hlađenje/grijanje, za pranje auta...«

On ističe da ako voda odgovara standardima, mnogo je lakši njen daljnji tretman da bi bila tehnički ispravna.

»Ali se treba potruditi tijekom bušenja da se zacementiraju ti vodonosni slojevi ili da se nekako zatvore kako ne bi došlo do miješanja, npr. da se sloj s 30 m ne miješa s onim sa 100 m. Uzorak vode u sterilnoj staklenoj ambalaži nosimo na ispitivanje u Zavod za javno zdravlje ili oni pošalju svog uzorkovača. Ima određeni propis kako se vadi uzorak – voda se mora crpjeti određeni period, znači

da bunar proradi, da se dođe do svježje vode i onda se vadi uzorak«, kaže Torma.

Postupak bušenja i oprema

Mjesto gdje će se bušiti bunar u 90 posto slučajeva odlučuju klijenti, ali postoje kriteriji za određivanje odgovarajućeg mjesta za koje, prema riječima Csabe Torme, nije preporučljivo da bude pored septičkih jama, niti pored starih bunara, kopanih ili bušenih. Dalje objašnjava postupak bušenja:

»Dolaskom na lokaciju postavljamo stroj za bušenje vodoravno kako bismo vidjeli njevu osu, odnosno kako bismo odredili pravac bušenja, što je veoma važna stavka zbog geometrije bunara. Onda ide iskop radne jame za transportni fluid, koja je četvrtastog oblika i tolika da u nju stane kubik-kubik i pol vode. Ali zavisi od bušotine, hoće li biti plitak bunar, dubinski bunar, može biti i tolika da u nju stane do deset kubika vode. Nakon iskopa jame, formira se transportni fluid, u miješalici se umiješa bentonitska glina, guar guma ili neki drugi materijal, a potom kreće bušenje. Gore se stavi bušeća šipka, na nju bušeća glava i onda kreće rotacija. Kroz bušeću šipku pumpa gura vodu i onda se radi ispiranje bušotine konstantno s rotacijom. Kako to stvrdlo buši teren, voda iznosi nabušeni materijal. Onda nastavljamo i u zavisnosti od prečnika, dubine bunara, imamo šipke od tri do šest metara koje stavljamo u jamu. Prvih tri metra kad izbušimo, ispiramo bušotinu, zaustavljamo pumpu, otvorimo navoj, stavimo drugu šipku, stroj nastavlja dalje bušiti i cijev po cijev produbljuje se bušotina.

Dubina jame zavisi od vodonosnog sloja, to su već geološki parametri terena – ima li vodonosnog sloja, gdje je, koje je debljine i koji su zapravo zahtjevi. Želi li klijent bunar na tehničku vodu, želi li na 80, 120, 150, 200 metara.«

Klasični dubinski bunar sa završnim prečnikom 125 mm može biti gotov za tri smjene, tj. za otprilike dan i pol, a ako u blizini postoji referentni bunar i raspolaže se potrebnim podacima, posao je gotov i za jedan dan.

Klijentela i namjena bunara

Bušenje bunara podjednako traže i privredna poduzeća i privatne osobe.

»Privredna poduzeća redovito, pogotovo ako se gradi nešto. Ako ne postoji mogućnost priključka na vodovodnu mrežu ili ako nema dovoljnog protoka gradske vode, bunari moraju ispuniti određene kriterije. Primjerice, za neke hale traže da protok bude 10 litara u sekundi, a to znači da

bi hidrant trebao dati 600 litara vode u minuti. Također se traži bušenje bunara i za navodnjavanje voćnjaka, međutim u posljednje vrijeme poljoprivrednicima to puno zavisi od subvencija. Ako država daje za navodnjavanje ili za bunarsku opremu, onda je i veće interesiranje. Bušimo ih i u privatnim dvorištima, a u posljednje vrijeme je prisutan trend postavljanja toplinskih pumpi za grijanje.«

Csaba Torma dodaje kako posla imaju tijekom skoro cijele godine, osim kada se temperatura spusti ispod 5 stupnjeva Celzija.

»Onda materijal postane krut, plastike pucaju kao staklo, a ni radnicima nije baš ugodno raditi s vodom pogotovo ako se pokvasimo. Imamo posla u zimskom periodu, ali po hladnoći ne bušimo bunare. S poslom stajemo na dva-tri tjedna svake godine početkom siječnja, kada radimo remont strojeva«, kaže Torma, dodajući kako tijekom 15 godina, koliko se bavi ovim poslom, nije imao problema s nedostatkom radne snage.

»Imam istu ekipu evo već sedmu godinu. Uvijek se mogu naći radnici, ali ovaj posao ne mogu raditi stariji ljudi, jer za njega treba dosta snage, izdržljivosti, pogotovo kada su velike vrućine i kada se radi na suncu.«

Na pitanje ima li razlike u potrebnoj dubini bušenja bunara u posljednjih 15 godina, Torma odgovara da to zavisi od godine do godine, tj. od količine padalina.

»Prošla godina je bila izuzetno specifična zbog suše, jer su nivoi otišli dolje i nije bilo dovoljno resursa na izvorima podzemnih voda da bismo vratili ono što smo izvadili. Ako je nivo vode ispod kvote terena, prije dvije godine je bilo na deset metara, a u istom bunaru je prošle godine bio na 15 metara«, kaže on i na koncu ističe kako zahtjeva za bušenjem bunara ima uvijek, a termin se mora zakazati mjesec-mjesec i pol dana unaprijed.

I. Petrekanić Sič

Najstarija Starčevka proslavila 100. rođendan

Bajka Belin recept za dugovječnost

Članovi starčevačke podružnice Udruge banatskih Hrvata, skupa sa župljanima mjesne katoličke crkve svetog Mauricija potrudili su se potkraj kolovoza odati priznanje najstarijoj pripadnici svoje zajednice u povodu njezinog stoljetnog jubileja. Svima poznata kao **bajka Bela, Klara Stana** iz Starčeva rođena je 1923. godine kao najstarije dijete **Stipana i Roze Vuković**. Zasnovala je obitelj sa suprugom **Franjom Stanom**, čija familija nosi nadimak **Krošovan** po mjestu Karaševo u Rumunjskoj odakle potječu njihovi preci. Ovu vitalnu staricu život nije mazio. Provela ga je u radu i brizi o svojim najmilijima, a najveća nesreća koja ju je zadesila bio je gubitak sina i kćeri.

»Sjećam se svoje rane mladosti kada sam s majkom išla u nadnicu. Tada smo živjeli teško i borili se za koru kruha. Polako smo stjecali i poslije je bilo lakše. Udala sam se s 15 godina i izrodila dvoje djece. Najteže mi je palo što su mi oboje umrli i to u razdoblju od godinu i pol dana. No, sretna sam što sam doživjela da mogu biti okružena ljubavlju svojih unuka i praunuka koji mi sada uzvraćaju za svu pažnju koju sam im pružala tijekom njihovog odrastanja«, razborito navodi ova vremešna Starčevka i dodaje kako bi mladima poručila da se međusobno poštuju i ne mrze jedni druge.

Njezin je unuk **Nikola** aktivni član Udruge banatskih Hrvata, a praunuka **Tijana** jedna od redovitih polaznica dječjih kreativnih radionica koje se organiziraju u prostorijama mjesne podružnice.

»Ono što moju prabaku krase jesu vedar duh, životni optimizam i entuzijazam zahvaljujući kojima je prebrodila mnoge teške trenutke i nastavila dalje. Njezine priče i doživljaji o kojima smo slušali uvijek su sa sobom nosili dobre poruke. Kao male učila nas je raznim igrama iz njezina djetinjstva, a kasnije i vještini vezenja i pletenja kao i receptima za neka tradicijska jela. Poznata je kao vrijedna i marljiva žena spremna da svakome pritekne u pomoć. Nitko u Starčevu koga biste pitali, ništa loše ne bi mogao reći o njoj, jer je s rodbinom, prijateljima i susjedima oduvijek bila u dobrim odnosima«, ponosno ističe bajka Belina unuka Tijana Stana.

Inicijativu Udruge banatskih Hrvata da se prigodnom proslavom u društvu sumještana i obitelji najstarijoj Starčevki obilježi stoti rođendan zdušno su podržali i članovi Župnog vijeća. Jedan od organizatora okupljanja, vijećnik HNV-a **Nikola Pavlić**, naglašava važnost događaja za lokalnu zajednicu jer, kako tvrdi, snagu za svoj daljnji opstanak i napredak ona treba tražiti kako u mladim

naraštajima tako i u neprocjenjivom životnom iskustvu i mudrosti starijih. Slavlje je svojim prisustvom uvećao i zamjenik predsjednika Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini **Goran Kaurić**.

D. Mergel

Gradska uprava Subotica, Tajništvo za poljoprivredu i zaštitu okoliša, Služba za zaštitu okoliša i održivi razvoj, temeljem članaka 10. i 29. Zakona o procjeni utjecaja na okoliš (*Sl. glasnik RS*, br. 135/04 i 36/09) objavljuje:

OBAVIJEST O PODNIJETOM ZAHTEVU ZA ODLUČIVANJE O POTREBI PROCJENE UTJECAJA PROJEKTA NA OKOLIŠ

Nositelj projekta »PROJEKT GRADNJA 2008« DOO, Dimitrija Tucovića 4, Subotica, podnio je dana 15. 8. 2023. godine Zahtjev za odlučivanje o potrebi procjene utjecaja na okoliš projekta: Izgradnja objekta za privremeno skladištenje neopasnog otpada na k. p. br. 23144/1 KO Stari grad (46.12416°, 19.61327°). Zahtjev je evidentiran u pisarnici Gradske uprave Subotica pod brojem IV-08/I-501-171/2023.

Uvid u podatke i dokumentaciju iz predmetnog zahtjeva može se izvršiti u prostorijama Službe za zaštitu okoliša i održivi razvoj (Trg slobode 1, Gradska kuća, I. kat, soba 128), svakog radnog dana od 8 do 14 sati.

Zainteresirana tijela, organizacije i javnost u roku od deset dana od dana objavljivanja ove obavijesti mogu dostaviti mišljenja o potrebi procjene utjecaja predmetnog projekta na okoliš osobno, poštom ili elektronički na adresu zivotnasredina@subotica.rs.

Projekt Caritasa »Your Job« predstavljen mladima u Sotu

Usavršavanje za pokretanje vlastitog posla

U prvoj fazi projekta bilo je više od 120 stručnih praksi. Trajale su šest mjeseci, a više od 60 posto polaznika ostalo je raditi u tvrtkama u kojima su bili na praksi

Mladima iz šidske općine 9. rujna je u župnoj dvorani u Sotu predstavljen projekt Caritasa »Your Job«. To je regionalni projekt osnaživanja mladih koji financiraju Austrijska razvojna agencija (ADA), Caritas Austrije i Caritas Francuske, a na Balkanu ga realizira Caritasova mreža. Pravo sudjelovanja imaju osobe mlađe od 30 godina iz Zrenjanina, Niša i Šida kojima se nudi mogućnost usavršavanja za razvoj poduzetničkih vještina, dobivanje financijskih sredstava za pokretanje vlastitog posla te mentorstvo i tehnička podrška tijekom razvoja biznis plana.

Mladi i tržište rada

Opći cilj regionalnog projekta »Your Job« jest osnaživanje mladih i povećanje njihove konkurentnosti na tržištu rada. Projekt je započeo 2019. godine, a prva faza provedbe trajala je do 2022. U prvoj fazi projekta bilo je više od 120 stručnih praksi. Trajale su šest mjeseci, a više od 60 posto polaznika ostalo je raditi u tvrtkama u kojima su bili na praksi. U Srbiji se projekt realizira u Rumi, Irigu, Aleksincu i Zrenjaninu, a druga faza predviđena je za mlade iz šidske općine. Na susretu u Sotu predstavnici Caritasa Srijem približili su mladima prilike i mogućnosti koje ovaj projekt nudi.

»Projekt 'Your Job 2' nastavak je vrlo uspješnog regionalnog projekta koji Caritas implementira na Balkanu. Prvi projekt bio je potpuno nova sfera rada za Caritas. Više se radilo s mladima i sada je puno lakše«, istaknuo je koordinator Caritasa Srijem **Petar Dujić** te približio objasnio ciljeve projekta: »Mladi mogu doći u naš ured u Šidu, reći nam svoje probleme pri zapošljavanju, nedostaju li im vještine ili tečajevi. Drugi pravac projekta su stručne prakse. Ukoliko su mladi završili školu ali se nisu stručno usavršili, možemo dogovoriti odlazak na stručno osposobljavanje s tvrtkama u Šidu preko projekta. Stručno osposobljavanje plaća Caritas. I treći pravac su grantovi za pokretanje vlastitog posla. Grantovi iznose 4.000 eura po osobi. Svi mladi koji su zainteresirani za pokretanje vlastitog posla mogu se javiti tijekom ovog mjeseca i prezentirati svoju ideju u motivacijskom pismu. Stručna komisija će izabrati kandidate i ići daljnje u postupak«.

Nove mogućnosti i vještine

Sara Žurovski savjetnica je Centra za mlade Caritasa Srijem i projekta »Your Job« u Šidu. Mladima iz šidske općine predstavila je prednosti ovog projekta:

»Info sesije i sastanci su vrlo važni, jer je veliki broj mladih na jednom mjestu. Oni mogu čuti sve informacije o ovom projektu i pitati sve što ih interesira. Projekt nudi profesionalne tečajeve, stručne prakse i biznis. Što se tiče vlastitog posla, mladi trebaju izvršiti prijavu, ispuniti formular i napisati motivacijsko pismo. Nakon prijave slijedi selekcija koja određuje nekoliko mladih koji će prisustvovati obukama. Kada završe obuku, imaju konačan izbor pred žirijem koji odlučuje tko su najbolji kandidati koji će dobiti grant. Sam cilj projekta jest osnažiti mlade s područja šidske općine da se aktiviraju, ohrabre i dobiju veće mogućnosti i sposobnosti za neki posao, te da imaju veću šansu raditi posao koji žele. Kroz razne mogućnosti projekta dobijaju nove vještine, znanja i iskustva koja obogaćuju njihov životopis i stvaraju veći kapacitet kako bi bili jači na tržištu rada i ostvarili bolje karijerne ciljeve u svom životu«, kaže **Žurovski**.

»Dugo sam razmišljao o ulasku u poslovne vode. Oduvijek me je više zanimala organizacija rada, a ne zaposlenost na radnom mjestu. Mislim da je ovaj projekt za mene idealna prilika da se dodatno obučim i steknem nove vještine koje vjerojatno sam ne bih mogao ili bih mogao, ali bi mi trebalo mnogo više vremena«, kaže **Ivan Darabašić** iz Šida.

Sanja Magić iz Ljube, osim što je zaposlena u tvrtki, ima registrirano poljoprivredno gospodarstvo.

»Za mene je ovaj projekt idealan. Potaknuo me na ideju što bih mogla dodatno raditi i živjeti od tog posla. Došla sam na ideju da počnem uzgajati povrće ili nešto slično, kako bih oživjela selo u kojem živim.«

Detaljne informacije o ovom projektu mladi iz šidske općine mogu dobiti na broj telefona 063-634-380-37 ili osobno doći u ured »Your Job« Centar za mlade Caritasa Srijem, koji se nalazi na adresi Karađorđeva 79 u Šidu.

S. D.

Naši gospodarstvenici (CLX.)

Isplativa proizvodnja kornišona

Iako su mu se u životu nudile razne prilike za zaposlenje, **Emilijan Majher** iz Sota ipak je odlučio živjeti na selu i baviti se poljoprivredom. Kukuruz, pšenicu i suncokret uzgaja na površini od 40 hektara. U želji da nastavi obiteljsku tradiciju vinogradarstva, zasadio je mladi vinograd prije sedam godina. Također, bavi se stočarstvom, a ove godine počeo je uzgajati krastavce i kornišone za jednu njemačku tvrtku. Kako za naš tjednik kaže ovaj vrijedni Soćanin, posao u svim spomenutim poslovima nije lak, ali uz slogu i dogovor sve se može postići i od nekoliko poslova na selu može se živjeti.

Vinogradarska tradicija

Poljoprivredni poslovi nisu mu strani, jer zajedno sa stricem zemlju obrađuje od svoje 14. godine kada se vratio na selo iz Njemačke gdje je živio s roditeljima. Poljoprivrednim poslovima nastavio se baviti i kada se oženio. Danas su u sve poslove uključeni on, supruga **Anita**, četverogodišnji sin **Vlada**, a kada je obim posla veći, rado pomažu njegova i Anitina majka.

»Isplata za kornišone je svakog četvrtka. Polovinu novca nam daju, a drugu polovinu odbijaju za repromaterijal. Kada sve odbijem, moja zarada je bruto 400.000 dinara i zadovoljan sam. Budući da zbog oluje ove godine neće biti zarade od poljoprivrede, posao s kornišonima mi je dobro došao i isplatio se«, kaže Emilijan Majher

»Roditelji su me doveli iz Njemačke u Sot kada sam bio dijete. Nastavio sam živjeti s bakom. Budući da sam imao dosta zemlje, počeo sam je sa stricem obrađivati. Imao sam dio poljoprivrednih strojeva, on drugi dio, tako da smo se poslovno nadopunjavali. Kad sam sa suprugom osnovao obitelj, nastavili smo raditi poljoprivredne poslove i vremenom ih proširivati«, kaže naš sugovornik.

Pored uzgoja poljoprivrednih kultura, prije sedam godina odlučio je na mjestu nekadašnjeg djedovog starog vinograda zasaditi novi u želji da nastavi vinogradarsku tradiciju svoje obitelji.

»U četiri jutra posadili smo novi vinograd. U njemu su najviše zastupljene autohtone sorte, a najviše *talijanski rizling* koji najbolje uspijeva na Fruškoj gori. Dok je bilo isplativo, grožđe smo prodavali vinariji u Erdeviku. Kasnije sam počeo sam proizvoditi vino. Uredio sam podrum i kupio posude od nehrđajućeg čelika za odlaganje vina. Godišnje proizvedem oko 5.000 litara vina. O njihovoj kvaliteti govore i nagrade koje sam osvajao na natjecanjima vinara.«

Novi posao – kornišoni

Posao koji je započeo ove godine – proizvodnju krastavaca i kornišona, smatra jednim od trenutno najrentabilnijih. Danas je jedini u Sotu koji ih proizvodi za njemačku tvrtku sa sjedištem u Srijemskoj Mitrovici.

»Slučajno sam pročitao u novinama da njemačka tvrtka traži uzgajivače kornišona. Tvrtka se bavi proizvodnjom octa, kiselih krastavaca, cikla i hrena. Otišao sam u Srijemsku Mitrovicu gdje im je sjedište i potpisao s njima ugovor na godinu dana. Jedini uvjet je bio da proizvodnju radimo na najmanje pet ari zemljišta. Donijeli su nam sadnice, materijal za prskanje, mrežice i foliju za sadnju, navodnjavanje 'kap po kap' i sve što je bilo potrebno za proizvodnju. Također, na usluzi nam je agronom koji dolazi i savjetuje nas o proizvodnji, borbi protiv eventualnih bolesti biljaka plamenjače ili grinja«,

kaže Majher i dodaje da je sadnja sadnica počela u svibnju, a plodovi su bili kvalitetni.

»Proizvodnja zahtijeva puno ručnog rada. Pretpostavljam da se kornišoni ne proizvode u Njemačkoj, jer tamo nema radnika za taj posao. Isplata za kornišone je svakog četvrtka. Polovinu novca nam daju, a drugu polovinu odbijaju za repromaterijal. Kada sve odbijem, moja zarada je bruto 400.000 dinara i zadovoljan sam. Budući da zbog oluje ove godine neće biti zarade od poljoprivrede, posao s kornišonima mi je dobro došao i isplatilo se«, kaže Majher ističući da će zbog dobrog poslovnog iskustva s njemačkom tvrtkom iduće godine nastaviti suradnju s njima i proširiti proizvodnju.

Nedostatak radne snage

U poslu koristi vlastiti traktor i strojeve. Prema njegovim riječima, moderna mehanizacija bi mu uvelike olakšala posao.

»Koristimo subvencije države koje nam država isplaćuje po hektaru zemlje. Osim toga, druge subvencije nisam koristio. Značila bi mi pomoć u kupovini većeg traktora i nekoliko poljoprivrednih strojeva koji bi mi olakšali proizvodnju«, navodi naš sugovornik.

Kada je berba kornišona, veća je potreba za radnom snagom. Osim obitelji, tada pomažu i bake, iako je ponekad potrebno platiti još nekoliko radnika.

»Berba kreće u nedjelju uvečer i tada ima najviše posla. Kornišoni brzo rastu. Ponedjeljkom naberemo oko 400 kg, a drugim danima po 120. Mora se voditi računa o veličini kornišona, s obzirom na to da tvrtka traži određenu veličinu, što manja to bolja. U obiteljskom poslu je najvažniji dogovor i dobra organizacija i onda se sve postiže. Najveći problem je nedostatak radne snage. Bilo je puno lakše kada su baka i djed bili živi. Bilo nas je više u kući i svatko je bio zadužen za određen posao. Danas kad hoćete platiti radnika, nemate kome. U selu je veći broj starijih, a mladi koji su ostali u selu ne vole puno raditi. To je najveći problem u poslu kojim se bavim, pogotovo kada je vrijeme berbe i kad je povećana potreba za radnom snagom«, kaže na kraju razgovora naš sugovornik iz Sota.

S. D.

Gubec na Dječjim vinkovačkim jesenima

VINKOVCI – Srednja folklorna skupina HKPD-a *Matija Gubec* iz Tavankuta sudjelovala je prošloga vikenda na *Dječjim vinkovačkim jesenima*. Plesače su vodili voditelj folklornog odjela **Darko Prčić** i voditeljica skupine **Milica**

Tikvicki. Osim u svečanom mimohodu, gdje je sudjelovalo više od 2.000 djece, iz 60-ak KUD-ova, Tavankučani su nastupili i na pozornici, predstavivši tako plesove i nošnju bunjevačkih Hrvata. Inače, Tavankučani su već više puta sudjelovali na ovoj poznatoj manifestaciji u Hrvatskoj.

Dječje vinkovačke jeseni održavaju se u okviru *Vinkovačkih jeseni*, tjedan dana prije središnjeg mimohoda i smotre. Od Hrvata iz Srbije, na *Vinkovačkim jesenima* ove će godine (za vikend) sudjelovati HKC *Bunjevačko kolo* iz Subotice.

Lira naiva u Podcrkavlju

PODCRKAVLJE – Hrvatska čitaonica Subotica i Bunjevačko-šokačka knjižnica *Ivan Kujundžić* pri KD-u *Ivan Antunović* Subotica priređuju 21. susret hrvatskih pučkih pjesnika pod nazivom *Lira naiva 2023*. u Podcrkavlju u subotu, 16. rujna. Za susret je pripremljena zbirka izabranih stihova sudionika ovoga susreta pod naslovom *Duša od zlata* za koju je izbor sačinila **Klara Dulić Ševčić**, a uredila ju je **Katarina Čeliković**.

Općina Podcrkavlje je suorganizator i domaćin ovog susreta, a poznata je po znamenitom pjesniku **Dragutinu Tadijanoviću**.

Znanstveni kolokvij ZKVH-a o biskupu Budanoviću

BEREG – ZKVH organizira LXX. znanstveni kolokvij na temu *Biskup Lajčo Budanović – 150. obljetnica rođenja* u ponedjeljak, 18. rujna, u *Šokačkoj kući* u Bregu, s početkom u 18 sati. Domaćin je mjesna udruga HKPD *Silvije Strahimir Kranjčević*, a predavač je vlč. **Dražen Skenderović**, bilježnik i arhivar Biskupskog ordinarijata u Subotici.

Panonski evergreen Marka Križanovića

SUBOTICA – Koncertom pod nazivom *Panonski evergreen*, pjevač **Marko Križanović** iz Subotice obilježit će, kako navodi, »deset godina s pjesmom«. Koncert će biti održan u utorak, 19. rujna, u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici, s početkom u 19,30 sati.

Predavanje o kulturnoj baštini Šokaca

SONTA – Predavanje o kulturnoj baštini bačkih Hrvata Šokaca bit će održano u idući petak, 22. rujna, u *Šokačkoj kući* u Sonti. Predavač je prof. dr. **Vladimir Stojanović**, šef Katedre za geoeкологију Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo PMF-a u Novom Sadu. Početak je u 17 sati.

Upis novih članova u HKC Bunjevačko kolo

SUBOTICA – Folklorni odjel HKC-a *Bunjevačko kolo* iz Subotice vrši upis novih članova. Zainteresirana djeca od 6 godina pa naviše mogu se javiti svakoga radnog dana (od 18 do 21 sat) u prostorijama *Bunjevačkog kola* u Subotici (Preradovićeve 4).

Upis novih članova u Nazor

SOMBOR – Mlađa grupa folklora HKUD-a *Vladimir Nazor* iz Sombora nastavlja s probama i vrši upis novih članova. Probe se održavaju petkom od 19,30 do 20,30 sati kada je i moguć upis novih članova.

Pismo novinara Luke Vukova, slike Blaška Rajića u knjižari

9. rujna 1925. – *Balkan* donosi članak *Bunjevci i Šokci* u kojem se bavi podrijetlom bačkih Hrvata: »Između Bunjevaca i Šokaca ima znatne razlike, ali su im običaji slični, kao i sa Srbima. Za vrijeme ilirstva i oni su svoj jezik nazivali ilirskim... Pretpostavka da Bunjevcima ime dolazi od riječi bunjak (bunjište) i da su tako prozvani kao ološ potpuno otpada. Oni su, kao i Šokci, čisto slovenskog podrijetla, potiču s Bune, a njihova nošnja, običaji i fizionomija, kao i sam očuvani jezik govore da potiču od Srba, od kojih ih samo vjera dijeli«.

10. rujna 1921. – *Neven* donosi pismo novinara **Luke Vukova**, koji odgovara na kritike **Lazara Stipića** objavljene u listu *Narod*. Vukov piše pod kojim okolnostima je on uređivao mađarski list *Bácsmegyei Napló* prvih godina Kraljevine SHS: »Izjavljujem i sa svedocima mogu potvr-

11. rujna 1936. – *Subotičke novine* pišu o naporima braće **Mirka i Ivana Ivandekića** (bivših članova Hrvatske seljačke stranke) da se održe na čelu subotičke organizacije Jugoslavenske radikalne zajednice: »U zadnje vrijeme g. g. Mirko i Ivan Ivandekić upiru sve sile da se održi na vodstvu J. R. Z. u Subotici. Držali su već nekoliko zborova na kojima se vikalo i na popove i na frankovce. Međutim kako se čuje ni ovi zadnji napori neće pomoći, jer se uskoro očekuju promjene u vodstvu J. R. Z. a tim i u gradskoj kući«.

12. rujna 1923. – *Severna pošta* piše da je podružnica Hrvatskog radiša u Subotici umolila Subotičane (trgovce i obrtnike) neka prijave vrijedne i poštene dečake u obrt i trgovinu, odnosno neka ih trgovci i obrtnici potražuju kod subotičke podružnice Hrvatskog radiša (Ivanova ul. 5).

13. rujna 1919. – *Neven* piše da je srpsko-bunjevačka knjižara *Jedinstvo* objavila sliku **Blaška Rajića**, bunjevačkog prvaka. List poručuje: »Nijedna bunjevačka kuća u Subotici i okolini nebi trebala biti bez te slike. Slika je potpuno uspjela, i nije ni skupa. Mogu se dobiti kod 'Jedinstva' i karte razglednice sa njegovom slikom. Preporučujemo svakom, da ovu sliku nabavi i njome svoj stan ukrasi«.

14. rujna 1871. – *Bunjevačke i šokačke novine* pišu o ulanerskoj (konjičkoj) pukovniji koja je utaborena u Subotici i napominju da je pukovnija »slavenska« i da je čine

ditu da su Dr. Ferenc Fenyves i Dr. Janoš Detre mene onemogućili u uređivanju lista, zato što ja nisam hteo u list puštati one članke, koji će uzrujavati i stvarati nezadovoljstvo među ovdašnjom mađarskom publikom, što su za rehabilitisanje Dr. Fenyveša Dr. Detre-a u očima mađarske vlade u Budimpešti bili dobri. Oni nikada nisu mogli oprostiti meni, što sam ja u listu puštao književne podlistke sasvim nevine mađarskog emigranta u Beču Hajnala Jene-a, što je prouzrokovalo oduzimanja 'post-debi' Bácsmegyei Napló-u za Mađarsku. Sa novinarom iz Subotice g. Karoljom Havašom mogu potvrditi, da su Dr. Fenyveš i Dr. Detre i posle zabrane ulaska lista, pojedine brojeve sa iredentističkim člancima u koferti slali mađarskim ministrima i političarima«.

uglavnom Bunjevci iz gornjih krajeva Hrvatske. Među njima je i potporučnik **Joso Bukvić**.

15. rujna 1937. – *Dan* piše da je 13. rujna u Subotici održana svečana sjednica članstva Kluba novinara, književnika i umjetnika pod predsjedništvom **Jose Šokčića**. Na sjednici je jednoglasno za počasnog člana Kluba izabran, prigodom svog 80. rođendana **Mijo Mandić**, koji je prije 54 godina osnovao list *Neven*. Na istoj sjednici je proslavljena 50-godišnjica života i 25-godišnjica novinarske djelatnosti **Károlya Havasa**, urednika *Napló*a.

Smotra dječjih pjevača i zborova

S pjesmom kroz djetinjstvo

»Nakon nekoliko godina pauze ponovno smo oživjeli kraljice, što je na neki način najava za dječji zbor, koji nam je u planu da se u skorije vrijeme osnuje i nadam se zaživi«, najavljuje Vojislav Temunović

Smotra dječjih pjevača i zborova, XIX. po redu, održana je u petak, 8. rujna, u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici u organizaciji Hrvatske glazbene udruge *Festival bunjevački pisama*.

Nastupilo je 17 solista, a sve njih pratili su vršnjaci, članovi Dječjeg tamburaškog orkestra Hrvatske glazbene udruge. Ono što je ovu godinu činilo drugačijom od proteklih, jesu *kraljice*, koje su se nakon nekoliko godina pauze ponovno okupile.

Sudionici Smotre

Kraljice HGU-a otvorile su ovogodišnju Smotru kraljičkom pjesmom, te su izvele, točnije »odljeljale« pjesmu namjenski pisanu za ovaj dječji festival, a pripremila ih je i uvježbala **Marina Piuković**. Budući da su one odjevene u bunjevačku nošnju, ovoga puta u *šling*, za to se pobrinula s. **Eleonora Merković**, koja je ujedno i podsjetila da *kraljice* imaju svoje značenje i mjesto, te su tako među njima: *kralj* i *kraljica*, *ban* i *banica*, *sablari* i *kopljari*, a imaju svog *pastira*. U ulozi *kraljica* našle su se **Katarina Vukadinović**, **Anastazija Kovač**, **Mirna Kolar**, **Matea Cvijanov**, **Lana Gabrić**, **Sara Vojnić Hajduk**, **Magdalena Kujundžić** i **Antonija Ivković Ivandekić**, dok je u ulozi pastira bio **Danilo Cvijanov**.

Redale su se pjesme po propizicijama Smotre: narodne pjesme, te one namjenski pisane za *Festival bunjevački pisama* ili Smotru. Tako su kao solisti nastupili **Luka Vukov**, **Tereza Dulić**, **Marko Margetić**, **Ivan Vukov**, **Mirna Kolar**, **Anastazija Kovač**, **Antonija Ivković Ivande-**

kić, **Lana Gabrić**, **Sara Vojnić Hajduk**, **Marta Vukmanov Šimokov** u duetu s **Marijanom Ivankovićem Radakovićem**, **Magdalena Kujundžić**, **Katarina Vukadinović**, **Ema Ivković**, **Jakov Vukov**, **Roko Piuković** i u duetu, u ulozi dide **Vlatko Vojnić Purčar**. Kao što je već i spomenuto, sve soliste je pratio Dječji tamburaški orkestar koji je uvježbala i njime dirigirala prof. **Mira Temunović**, te se u ulozi dirigentice za dvije pjesme našla i učenica trećeg razreda srednje Muzičke škole **Iva Gabrić**. Voditelji su također bili njihovi vršnjaci: **Lana Šarčević** i **Marijan Rukavina**, koji su posjetitelji koji su ispunili Vijećnicu, vodili kroz program koji je ove godine bio još uspješniji od prošle. Kako smo navikli, svi izvođači skupa izveli su i posljednju točku, koja je prerasla u himnu ove manifestacije, a to je pjesma *Subotica*, za koju je glazbu i tekst napisala **Đula Milodanović**, a aranžman uradio **Mario Tikvicki**.

U najavi zbor

Po riječima dopredsjednika HGU-a *Festival bunjevački pisama* prof. **Vojislava Temunovića** zainteresiranost djece za ovaj vid nastupa je svake godine prisutan.

»Uvijek na Smotri imamo djece koja su tu prisutna nekoliko godina, koja se rado odazovu pozivu, ali ima i nove djece, koja se oprobaju i vide zanima li ih ovo ili ne. Neki ostanu kraće, neki dulje, ali svima je to jedno novo iskustvo. Na Smotri mogu nastupati djeca do polaska u srednju školu, a onda kasnije mogu prijeći, jasno tko hoće, na sam Festival. Sada smo već uhodani i uvijek je broj

nekako u konstanti ili u blagom porastu. Nakon nekoliko godina pauze ponovno smo oživjeli *kraljice* što je na neki način najava za dječji zbor, koji nam je u planu da se u skorije vrijeme osnuje i nadam se zaživi«, priča Temunović i najavljuje kako će djeca osim sviranja tambure u HGU-u *Festival bunjevački pisama* moću učiti i pjevati.

U planu je, kako je rekao, da se s time započne u listopadu, a zbor će voditi Marina Piuković.

proba koje prethode samom nastupu, kao i druženje i međusobna podrška tijekom nastupa. Budući da nema proglašenja pobjednika, možemo reći da su na neki način svi pobjednici jer su se odvažili nastupiti, svoje vrijeme kvalitetno provesti, te usavršavati u talentima koje imaju.

Održavanje Smotre pomogli su Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Pokrajinsko tajništ-

Naredne godina Smotra će obilježiti 20 godina postojanja, te Temunović najavljuje:

»Želja nam je da za narednu godinu Smotru proširimo na cijelu Vojvodinu. Među hrvatskim udrugama kulture ima i društava koja imaju tamburaške sekcije, pa vjerujem da među njima ima i djece koja znaju i žele pjevati«.

Budući da Smotra nije natjecateljskog karaktera, nagrada djeci bila je pljesak publike, ali i darovi koje su organizatori pripremili. Uz to, tu je i druženje za vrijeme

tvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice,

Grad Subotica, Hrvatsko nacionalno vijeće, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU *Hrvatska riječ*.

Organizatori ujedno najavljuju i 23. *Festival bunjevački pisama* koji će biti održan 24. rujna, s početkom u 19 sati, u dvorani Tehničke škole *Ivan Sarić* u Subotici.

Ž. V.

Inspiracija u miru svetišta

Dvadesetak slikara iz Srbije (Sombora, Subotice, Novog Sada, Stare Pazove...), Hrvatske, Njemačke, Australije i Kine sudjelovalo je na III. likovnoj koloniji *Tekije* koja je održana 9. i 10. rujna u tom marijanskom svetištu u Petrovaradinu.

Organizatori su koloniju radno nazvali »Kad Dunav ljubi Frušku Goru« želeći da radovi budu mahom na tu temu, uz slike s motivima samog svetišta te poznatih Hrvata Novog Sada i Petrovaradina.

Prva aktivnost u novom prostoru

U ime organizatora kolonije predsjednica Hrvatskog kulturnog centra Novi Sad **Jasna Čordaš** zahvalila se sudionicima te svima koji su na bilo koji način pomogli realizaciju manifestacije. Ona je navela kako HKC od prije dva mjeseca ima svoje prostorije na Tekijama, na poziv srijemskoga biskupa koadjutora **Fabijana Svaline**.

»Ovo je naša prva aktivnost u novom prostoru kojom otvaramo, nadamo se, vrlo uspješnu suradnju s Biskupijom. Zajedno s velečasnim **Matejom Perićem** nastojimo što više ispromovirati Tekije. Znamo koliki je povijesni značaj Tekija tako da ćemo u narednim godinama biti mnogo vidljiviji na turističkoj karti Novog Sada, Vojvodine i Srbije. Osim toga, preko likovne kolonije održavamo kontakte s Hrvatima iz drugih zemalja, a međunarodni karakter je veoma bitan«, kazala je Čordaš.

Kao i prethodne dvije, i ovogodišnja kolonija na Tekijama ima humanitarni karakter.

»Sredstva koja prikupimo od prodaje slika aukcijom ćemo ovog puta donirati *Caritasu*. Ove godine neće sve slike ići na aukciju, jedan dio će ići kao poklon Biskupiji, odnosno sjedištu na Tekijama kako bismo uredili i opremili ovaj prostor, a jedan dio slika će ostati u fondusu HKC-a«, navodi Čordaš.

Upravitelj Svetišta Gospe Snježne vlč. **Matej Perić** izrazio je zadovoljstvo što se na Tekijama, osim duhovnih događaja i manifestacija, realiziraju i kulturni događaji.

»Voljeli bismo da to bude češće. Nadam se da će umjetnici na ovoj likovnoj koloniji doista osjetiti inspiraciju u ovom prostoru gdje ljudi već stoljećima dolaze i osjete nekakvu prisutnost, mir, Božji dodir«, kaže vlč. Perić.

Lijepa lokacija i društvo

Jedna od sudionica kolonije bila je **Branislava Tucakov** iz Novog Sada, bivša nastavnica likovne kulture.

»Tri godine sam u mirovini pa napokon imam vremena družiti se i slikati. Dok sam radila u školi nisam imala vremena ići na kolonije, a sada ga imam i želim to iskoristiti na pravi način«, kazala je Tucakov.

Iz Stare Pazove stigao je akademski slikar i nastavnik likovne kulture **Jan Agarski**.

»Još nisam bio na Tekijama, dopada mi se. Lijep je dan, dobro je društvo, siguran sam da ćemo se lijepo družiti i slikati«, naveo je Agarski.

Likovnu koloniju otvorila je opunomoćena ministrica u Veleposlanstvu Hrvatske u Beogradu **Davorka Velečki Čičak** koja je pohvalila inicijativu za održavanje »divne kulturne manifestacije na tako inspirativnom prostoru«. Zatvaranje kolonije priređeno je u nedjelju kada su i prikazana nastala djela.

K. Ivković Ivandekić

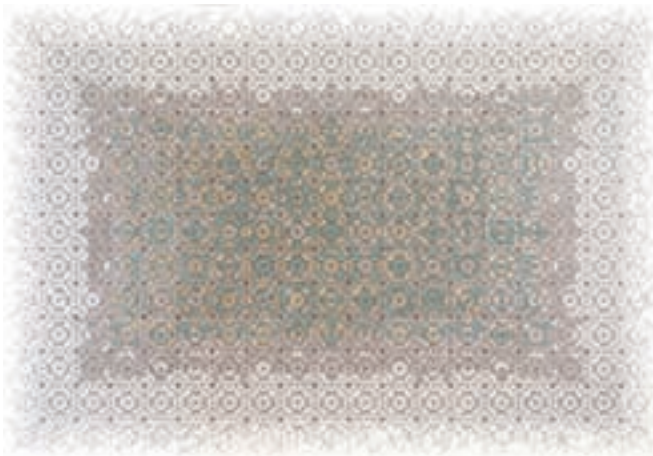
Izložba Gorana Kujundžića u Umjetničkoj galeriji BiH

»Ornamentalne strukture« i u Sarajevu

Hrvatski vizualni umjetnik podrijetlom iz Subotice **Goran Kujundžić** predstavio se nedavno i sarajevskoj publici, izložbom *Ornamentalne strukture* u Umjetničkoj galeriji Bosne i Hercegovine, sa stajališta vizualne umjetnosti, najstarijoj i najznačajnijoj muzejskoj instituciji u toj državi. Izložba je realizirana s Franjevačkim muzejom i Galerijom Široki Brijeg, gdje je izložba ranije bila postavljena.

Kujundžić je autor koji kao motiv u svojem radu koristi ornament.

»Kujundžićevi radovi nas privlače da ih analiziramo, uspoređujemo svaki pojedini element (modul) i pronađemo razinu različitosti od onog prethodnog. Djeluju nam privlačno i kao cjelina i kao segment, a našim iščitavanjem sudjelujemo u prepoznavanju strukture cjeline. Oni stvaraju sinergični zvuk, svaki u svom tonalitету i jačini – iako nemaju pravac čitanja, djeluju simultano i odjednom, poput vrlo složenoga akorda, Ligetijeve mikrosimfonije, ostvarene atmosfere. Ponekad se temeljni oblik ornamenta replicira na cjelinu, a katkad sasvim suprotno – tvori jedan sasvim drugi oblik i sasvim drukčije stanje. U svakom slučaju, osnovni oblik je poput sjemena, u kojem je sadržana informacija za potencijalni razvoj cjeline, pa se na autorov rad može gledati i kao na zapis genetičkoga koda jednog likovnog bića, čije se

granice – ako uopće i postoje – tek otkrivaju«, zapisao je o izložbi dr. art. **Marko Šošić**.

Goran Kujundžić rođen je 1976. u Subotici. Diplomirao je grafiku na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, u klasi prof. **Miroslava Šuteja** 2003. godine. Na istoj akademiji je doktorirao 2014. godine. Od 2008. zaposlen je na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku. Trenutačno je u zvanju izvanrednog profesora. Do sada je imao 16 samostalnih izložbi i preko 50 skupnih izložbi.

D. B. P.

Art kino *Lifka* Subotica

Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini

Ovogodišnji *Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini* počinje prikazivanjem vrlo uspješnih filmova autora s Hrvatske radiotelevizije u subotu, 16. rujna, u Art kinu *Lifka*, s početkom u 19 sati. Na programu su dva dokumentarna filma iz programskog odjela Kultura HTV-a, emisije pučke i predajne kulture: *Hiša* i *Sonnyboy iz Stubičke Slatine*. Ulaz je besplatan.

Nakon prikazanih filmova, gosti ovog događaja – **Ivo Kuzmanić**, kao scenarist i redatelj, **Aleksej Pavlovsky**, kao urednik, scenarist i redatelj i **Dušan Vugrinec**, kao direktor fotografije oba filma, predstaviti će svoje filmove, a publika će moći razgovarati s njima. Program se održava u organizaciji Udruge za audiovizualno stvaralaštvo *Artizana* u partnerstvu sa Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata i u suradnji s Art kinom *Lifka* u Subotici, a uz potporu Hrvatskog audiovizualnog centra (HAVC) u okviru programa međunarodne suradnje.

H. R.

Mons. Gangemi predao palij nadbiskupu Németu

U marijanskom svetištu Doroslovo, kako prenosi Beogradska nadbiskupija, proslavljen je blagdan Rođenja Blažene Djevice Marije – Male Gospe (8. rujna). Euharistijsko slavlje predvodio je beogradski nadbiskup i metropolit mons. dr. **Ladislav Német**, a koncelebrirali su apostolski nuncij u Srbiji mons. **Santo Gangemi**, grkokatolički biskup mons. **Đuro Džudžar**, dijecezanski

upravitelj Subotičke biskupije mons. **Ferenc Fazekas**, savjetnik Apostolske nuncijature u Beogradu mons. **Simon Bolivar Sanchez Carrion**, generalni tajnik Međunarodne biskupske konferencije sv. Ćirila i Metoda mons. **Róbert Pastyik** te mnogobrojni svećenici iz Beogradske nadbiskupije i Srbije. Uz mnoštvo okupljenih vjernika hodočasnika

iz cijele zemlje, euharistijskom slavlju je nazočio i episkop bački **Irinej** s predstavnicima Srpske pravoslavne crkve, biskup Slovačke evangeličke crkve **Jaroslav Javornik** te predstavnici državnih i lokalnih vlasti.

Na početku misnog slavlja nuncij mons. Gangemi stavio je palij na ramena nadbiskupu Németu i rekao da je on simbol posebne povezanosti između nadbiskupa metropolita i Petrova nasljednika i izražava snagu zajedništva s Rimskom crkvom koju nadbiskup stječe po pravu u svojoj pokrajini.

Palij je liturgijski znak koji nose katolički nadbiskupi metropoliti, a označava poseban vid zajedništva metropolita i pape. Simbolika palija iznimno je bogata i biblijski utemeljena.

U katoličkom bogoslužju to je uska bijela vrpca ukrašena crnim križevima, koju nosi papa i nadbiskupi oko vrata. Jedan krak joj visi na prsima, a drugi na leđima. Papa dijeli palij nadbiskupima kao znak vlasti koju u zajedništvu s Rimskom crkvom imaju u svojim crkvenim pokrajinama.

Ž. V.

110 godina Karmelskog svjetovnog reda u Somboru

Proteklog vikenda, od 8. do 10. rujna, proslavljena je 110. obljetnica Karmelskog svjetovnog – Trećeg reda u Somboru. Ovome slavlju nazočila su i braća i se-

stre iz Zagreba, a kako je navela priorica svjetovnog reda s. **Marijana** u duhu i molitvi s njima su u zajedništvu bila braća i sestre OCDS iz Splita, Krka i Sofije.

Karmelski svjetovni red u Somboru osnovan je 8. kolovoza 1913. godine, a tadašnje vjernike je okupio sluga Božji o. **Gerard Tomo Stantić**. Hrvatska karmelska provincija sv. Josipa osnovana je u Somboru 23. ožujka 2019. godine. Tada je za provincijalnu prioricu Hrvatske karmelske provincije svjetovnog reda sv. Josipa OCDS izabrana s. Marijana od kraljice Karmela, koja je i priorica karmelske svjetovne zajednice u Somboru.

Članovi Svjetovnog reda, kako se pojašnjava u Karmelu, su laici, kršćani koji su pozvani na savršenstvo karitativne ljubavi i svetosti u okrilju pojedinih zajednica. To su osobe, piše o. **Anastazio Balestrero**, koje se tražeći Boga, instinktivno obraćaju svetima, koje stižu tamo, gdje redovnici ne mogu, te nose duh Zajednice kamo ga oni ne mogu nositi. Svjetovni red je isključivo duhovna zajednica i tu dimenziju nastoji očuvati kao temelj vrednota.

Karmelićani su u Sombor došli 1904., a samostan je tada pripadao mađarskoj karmelskoj provinciji. Desetljećima su somborski karmelićani, a posebno o. **Gerard** nastojali karmelski red proširiti na hrvatski. To im je uspjelo tek 1959. godine. Zalaganjem o. Gerarda u Somboru je 8. prosinca 1913. godine redovnički habit-škapular obuklo 12 žena, a 1931. godine ih je bilo 32.

Od osnutka svjetovni karmelski red u Somboru imao je oko 250 članova.

Hodočašće u Bapsku

Na blagdan Male Gospe, 8. rujna, u organizaciji župe sv. Jurja iz Vajske, a na inicijativu predsjednika mjesnog odbora DSHV-a **Daria Bošnjaka**, i prijedlog župana Vukovarsko-srijemske županije **Damira Dekanića** hodočastilo se u Bapsku.

Bio je to ujedno i povod za povezivanjem Bača, Plavne i Vajske zahvaljujući župnicima vlč. **Goranu Vilovu** i vlč. **Marinku Stantiću**.

Prije nekoliko godina tamošnji župnik, koji je i upravitelj župa sv. Mihaela arkandela u Lovasu, Marije Pomoćnice Kršćana u Sotinu i sv. Jurja u Bapskoj vlč. **Domagoj Vidaković** je gostovao u Vajskoj i svjedočio o svome pozivu. Misno slavlje kod stare crkve na groblju predvodio je vlč. **Josip Bošnjaković** u zajedništvu s braćom svećenicima. Spomenuti svećenici iz Bačke hodočastili su s vjernicima iz svojih župa i pred slikom Gospe Bapske, čiji se original izlaže na čašćenje samo na Malu Gospu, molili za zagovor i pomoć.

U homiliji vlč. Bošnjaković je istaknuo važnost Gospinih roditelja, te naglasio kako i danas roditelji imaju važnu ulogu u životima djece.

Želja i cilj ovoga hodočašća uz molitvu i zagovor Nebeske Majke bili su i povezati župe i vratiti vjeru u ljude, zbližiti ljude i ojačati zajednicu.

A. Š.

Mise na Bunariću

Biskupijsko svetište Gospe od suza je otvoreno tijekom cijele godine, a organizirane pobožnosti koje su još preostale su:

7. listopada – Kraljica svete Krunice u 9.30 krunica, a u 10 sveta misa.

Tada je ujedno završetak hodočašničke godine.

Proštenje na Kalvariji

Na svetkovinu Žalosne Gospe (danas) 15. rujna u istoimenoj kapelici na Subotičkoj kalvariji slavi se proštenje. Misu na mađarskom jeziku, koja počinje u 16 sati, predvodi o. **Tibor Szöllősi**, dok je klanjanje pred Presvetim od 17 do 17,25 na mađarskom jeziku. Od 17.30 do 17.55 je klanjanje pred Presvetim na hrvatskom jeziku, a nakon toga slijedi sveta misa (na hrvatskom jeziku) koju će predvoditi vlč. **Aleksandar Kovačević**. U slučaju kiše, sve se premiješta u crkvu Uskrsnuća Isusova.

U susret blagdanima

15. rujna – Gospa Žalosna
21. rujna – Matej apostol
26. rujna – Kuzma i Damjan
27. rujna – Vinko Paulski
29. rujna – Mihalel, Gabriel i Rafael, arkandeli

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

Praštanje je znak ljubavi

Kršćanin je onaj koji pripada Kristu, koji živi pod Kristovim pogledom, koji uči iz Kristova nauka. Prema tome, kršćaninov život razlikuje se od života onih koji Krista ne poznaju ili ga odbacuju. Riječ Božja prošle nedjelje uputila nas je na ljubav koju kršćanin treba osjećati i širiti, a ove nedjelje se nadovezuje na temu ljubavi i poučava nas o praštanju. Može li se govoriti o ljubavi ako izostaje praštanje? Treba li kršćanin ljubiti samo one kojima ne treba ništa oprostiti? Zašto praštati kad neki ljudi svojim postupcima zaslužuju da prema njima razvijamo negativna osjećanja? Smije li jedan kršćanin tako razmišljati?

Kristovi smo

Pavao piše Rimljanima: »Nitko od nas sebi ne živi, nitko sebi ne umire. Doista, ako živimo, Gospodinu živimo, i ako umiremo, Gospodinu umiremo. Živimo li dakle ili umiremo – Gospodinovi smo. Ta Krist zato umrije i oživi da gospodar bude i mrtvima i živima« (Rim 14,7-9). Svaki kršćanin je Kristov, i sve što činimo, činimo da bismo Kristu služili. Njemu pripadamo i ta pripadnost mora biti vidljiva. Onaj tko ne želi pripadati Kristu odbacuje ono što Krist od čovjeka traži, a onaj koji želi s radošću to prihvaća. A Krist od čovjeka jedino što traži je ljubav. Iz ljubavi proizlazi sve ono ostalo što nas je Isus poučio, prije nego je za naše spasenje položio svoj život. Njegova smrt i uskrsnuće dogodili su se za naše otkupljenje. Po tome smo njegovi, ali samo ako to prihvatimo.

Kršćanin prašta svima

Važan dio kršćanskoga života je praštanje. Onaj tko prašta živi upravo onako kako Krist uči, želi biti Kristov i prihvaća spasenje koje je

Krist za ljude zavrijedio. Ali praštati je teško, znaju svi oni koji su doživjeli neku nepravdu, koji su bili povrijeđeni i izdani, koji su bili odbačeni i napušteni. Nije li sve to proživio Isus, a ipak je molio s križa za svoje neprijatelje.

Kada je Petar pitao Isusa koliko puta treba oprostiti bratu, on mu je ponudio odgovor koji znači bezbroj puta, dakle uvijek. Tada je ispričao prisporodbu o kralju koji je svome sluzi oprostio velik dug, a taj isti sluga svome prijatelju nije oprostio mali dug. Zato ga kralj, kad to doču, preda mučiteljima dok ne vrati dug (usp. Mt 18,21-35). Bog je onaj koji prašta ljudima. Prašta im sve i uvijek. Svatko od nas sam najbolje zna koliko je puta molio Boga za oprost i na taj oprost računao. Božja ljubav i njegovo milosrđe su bezgranični, zato tako olako i računamo da će nam oprostiti sve naše grijeha i nedjela. Međutim, on od nas traži da i mi opraštamo onima koji su se o nas ogriješili. Jer onaj koji očekuje da mu se oprost, mora i sam praštati. Tako i u molitvi Gospodnjoj molimo, tražimo da nam se otpuste naši dugovi, kao što i mi otpuštamo svojim dužnicima. A koliko više Bog ima nama da prašta nego što smo mi kroz svoj život u prilici da praštamo drugima.

Onaj koji ljubi, prašta. Ljubav uvijek prašta. A Isus nas poziva da ljubimo svoje neprijatelje, jer ako ljubimo samo one koji ljube nas, ne razlikujemo se od nevjernika. Dakle, kršćanin uvijek mora nastojati oko praštanja, jer tako nastoji i oko svoje vječnosti. Sirah piše: »Oprosti nepravdu svojemu bližnjemu, pa kad budeš molio, grijesi će se tvoji oprostiti. Ako čovjek goji mržnju na drugoga, kako može od Gospodina tražiti ozdravljenje?« (Sir 28,2-3). Praštanje nas vodi k Bogu, čini nas istinskim kršćanima i daruje nam mir u srcu. Onaj koji prašta Kristov je, jer tako je činio i sam Krist.

Bereška šokačka kuća

Marijin muzej uspomena

»Sačuvala sam sve, jer znam koliko je moja majka noći provela za stativom. Ništa iz ove kuće nije prodato«, kaže Marija Dimić

Na somborskom Buvljaku može se kupiti skoro kompletna oprema iz nekadašnjih šokačkih kuća. Sve ono što su generacije Šokica vezle, plele, tkale... tko zna iz kojih razloga izbačeno je iz kuća i stiglo je do Buvljaka. Mogla je isto to uraditi i **Marija Dimić**. Odselila je u Sombor s obitelji, zaposlila se, izgradili su kuću. Mogla je, ali nije. Sačuvala je i poslije smrti roditelja svoju obiteljsku kuću u Beregu staru više od stoljeća i *pridnju sobu*, onakvu kakva je i prije bila.

Povratak

Obiteljska kuća **Nikolinovih**, jer Marija je rodnom iz te obitelji, na izlazu je iz sela prema granici s Beregom. Obitelj ima nadimak **Čalovrini**, po pradjedu **Lovri**. Nije tu nekada bila granica, jer su i Bereg i susjedno Santovo nekada bili u jednoj državi. Ovaj dio Berega i danas se

zove Salaši iako je to sada ulica u kojoj su kuće jedna do druge. Marija priča da je kuća stara više od stotinu godina.

»Baka i djed rođeni su 1900. godine, otac 1919., a kuću su pravili prabaka i pradjed. Znači, kuća je stara više od 120 godina. Bila je pokrivena trskom, ali je 1919., kada je rođen moj otac, trska izgorjela od groma, pa je onda kuća pokrivena crijepom. Osim jednog prozora iz *ganka*, sve drugo je ostalo kako je bilo i prije stotinu godina«, priča Marija.

Kuća jeste stara, ali se po njoj veličini vidi da su Nikolini bili gazdačka obitelj. Živjeli su »pravo šokački«. Marijina majka cijelog života nosila se šokački, a sama Marija u školu u Bereg išla je u šokačkom.

»Žene su govorile: 'Imaš jednu ćer, pa neće bit Šokica'? A moja mama im je odgovorila: 'Samo ako ona hoće'. I kada sam završila osmi razred, otišla sam u Sombor u

Učiteljsku školu i naravno da tada nije bilo moguće oblačiti se šokački. Ja sam rođena 1946. godine i od moje generacije nitko se nije nosio šokački. Najmlađe žene u selu koje se još nose šokački su rođene 1942. godine«, priča Marija.

Prisjećajući se svoga djetinjstva priča kako su sami živjeli otac, majka i ona, jer je njen otac još sa 17 godina ostao bez roditelja. Već od četvrtog razreda morala je kuhati i hraniti stoku, dok su roditelji bili na njivi. »Nitko me nije učio. Život me naučio. Stare nismo imali, pa kad otac i majka odu na njivu ja uzmem manji kabo pa nosi vodu pred stoku. Kada sam odlučila nastaviti školovanje, bez obzira što sam bila jedino dijete, imala sam potporu roditelja. Iskreno, nisu to očekivali, jer sam u osnovnoj školi bila prosječan đak. Iznajmili su mi stan u Somboru za svih pet godina koliko je tada trajala učiteljska škola«, kaže Marija.

Poslije škole vratila se u Bereg, ali na kratko, jer su se suprug i ona vrlo brzo zaposlili u novoj robnoj kući u Somboru.

»Uvijek sam govorila kako se neću vratiti u Bereg, ali obično se desi ono što kažete da nećete. Sin je odlučio baviti se poljoprivredom i vratio se na pradjedovo imanje.

Sada ljeta provodimo u Beregu, a zimi smo u Somboru«, kaže Marija.

Pridnja soba

Razgovor nastavljamo u *pridnjoj sobi*, koju Marija čuva s posebnom ljubavlju. A kako i ne bi kada je u sobi namještaj koji je njena baka po ocu donijela u tu kuću. Ručno je to rađen drveni namještaj, koliko se Marija sjeća u radionici u Osijeku. Na krevetima su dolje slamarice, na njima *vankuši* (jastuci) i dunje, pokriveni su ponjavama, a sa strane vise vezene ponjave s čipkom. Na zemljanom podu *tranjarice* (krpare). U šifonjeru sve *krpano* (vezeno), *heklano* (pleteno), tkano, *popletano*... Sačuvala je Marija sve što je radila njena majka, ona sama i baka. »Naučila sam sve raditi. Sjećam se kad sam kao mala, čim bi mati ustala od *stativa* (razboja), sjedala i pokušavala i sama tkati. Sačuvala sam sve, jer znam koliko je moja majka noći provela za stativom. Ništa iz ove kuće nije prodato«, kaže Marija i s ponosom otvara šifonjere.

Dok u Beregu nije otvorena *Šokačka kuća*, Mariji su dolazili brojni gosti iz Zagreba, Osijeka, Novog Sada, Beograda, djeca iz vrtića. Od svih posjeta ona izdvaja umirovljenike iz Zagreba.

»Kada su odlazili, jedna žena mi je prišla i kazala: 'Hvala Vam što sve ovo čuvate'. Bila mi je ta žena poznata i tek kada su otišli, shvatila sam da mi se zahvalila čuvena pjevačica **Anica Zubović**«, prisjeća se Marija jednog od posjeta njenom muzeju uspomena.

Z. V.

O prezimenima bačkih Hrvata (LIX.)

Fratrići / Fratričevići

Fratrić ili **Fratričević** poznati je rod somborskih Hrvata. Iz ovog roda najpoznatiji je ogranak koji je 1791. dobio plemstvo: **Jakov Fratričević** (r. 2. VII. 1728.) i njegovi sinovi **Filip** (r. 5. I. 1752.), **Mihajlo** (r. 26. X. 1757.), **Petar** (r. 28. V. 1767.) i **Antun** (r. 7. VI. 1773.). Rodonačelnik plemenite grane Fratričevića **Jakov** bio je sin izvjesnog Ivana, koji se spominje u plemićkoj povelji. Ivan je služio kao vojnik u Potiskom vojnom distriktu sve do reinkorporacije bačkih vojnih šanaca 1740-ih, sudjelujući kako u unutarnjim, tako i vanjskim ratovima. Ivan je s izvjesnom **Katarinom** imao sinove: **Ivana** (14. IV. 1720.), **Antuna** (7. IV. 1724.) i gorespomenutog Jakova, te kćeri **Olivu** (19. II. 1731.), **Jagu** (23. III. 1732.), **Matiju** (21. II. 1740.) i **Magdalenu** (11. IV. 1741.), umro je prije vjenčanja svog sina Jakova (20. XI. 1746.) U matičnoj knjizi umrlih upisana je pod 29. I. 1743. smrt Ivana Fratričevića starog 70 godina. Ostaje, međutim, pitanje je li to zapravo Jakovljev otac.

Genealogija

Obiteljsko stablo Fratričevića (genealogia Familiae Fratričevićianae) sačuvano je u kopiji, koju je 1913. izradio **Josip Vojnić od Bajše** prema izvorniku koji se nalazio u vlasništvu **Stipana Fratričevića**, kotarskog načelnika u Bačkoj Topoli i potomka **Antuna** (r. 7. IV. 1724.), koji je bio brat Jakova, rodonačelnika plemenitih Fratričevića. Na stablu je upisano da je prvi somborski Fratričević (primogenitus) bio **Andrija**, koji je došao u Sombor iz Dalmacije sa sinovima Ivanom i **Nikolom** (cum fillis suis Nicolao et Joanne e Dalmatia venit).

Jakov Fratričević

Jakov je, kako piše u plemićkoj povelji, u prvo vrijeme i sam slijedio stope svojih vojničkih predaka. Međutim, po razvojačenju Sombora 1745. proveo je 46 godina u civilnoj službi. Dana 20. XI. 1746. oženio je **Katarinu**, kći **Mihajla Margetića**. Svjedok na vjenčanju je bio **Tadija Fratričević**, koji je bio sin **Nikole**, brata gorespomenutog graničara Ivana. Jakov se istaknuo za vrijeme posljednjeg austrijsko-turskog rata 1788. – 1791., kada je carskoj vojsci pribavljao potrepštine. U njegovim naporima mu je pomagao prvorodeni sin, gorespomenuti Filip, koji je obavljao senatorsku dužnost. Jakov je umro 1. IX. 1793.

Filip Fratričević

Jakovljev sin Filip javlja se kao nositelj brojnih dužnosti u Somboru i Bačko-bodroškoj županiji. Dana 3. II. 1777.

vjenčao je **Katarinu Matijević**. Godine 1793. spominje se kao somborski senator i gradski kapetan, a 1810. kao sudac Sudbenog stola Bačke županije u Somboru. Umro je 2. III. 1819. godine kao glavni sudac (főbíró) i crkveni sindik. Katarina je umrla prije njega, 19. III. 1790., u 31. godini života.

Filipov sin **Stipan** (22. X. 1777.) nosio je 1797. čin poručnika (hadnagy) u bačkoj plemićkoj insurekcijskoj vojsci. Filipov sin **Ignjac st.** (r. 6. VII. 1784.) je 30. X. 1832. izabran za vojnog povjerenika gornjeg kotara Bačko-bodroške županije. Njegov sin **Ignjac ml.** (1820. – 1887.)

bio je general konjaništva i mađarski kraljevski gardijski kapetan. Usvojio je **Vinka Asta**, somborskog odvjetnika. Vinkovi potomci su nosili prezime **Fratričević-Ast**.

Ignjac Fratričević

Genealogija konjičkog generala Ignjaca Fratričevića izgleda ovako: **Ivan** (umro prije 20. XI. 1746) i **Katarina** (umrla 24. IV. 1764. u 70. god); **Jakov** (2. VII. 1728.) i **Katarina Margetić** (vj. 20. XI. 1746.); **Filip** (r. 5. I. 1752.) i **Katarina Matijević** (vj. 3. II. 1777.); **Ignjac** (r. 6. VII. 1784.) i **Barbara Buzagić**. Rođen je 21. VII. 1820. u Somboru, a umro 14. XI. 1887. u Beču. U vojnu službu je stupio 19. IV. 1838. Služio je u brojnim jedinicama i prošao kroz brojne činove: potporučnik (1846.), major (1857.), pukovnik (1858.), general-major (1866.), podmaršal (1870.) i konačno general 1886. Pod zapovjedništvom baruna **Edelsheima** sudjelovao je u borbama protiv Prusa (14. V. – 14. VII. 1866.). Poslije pruskog rata nosio je brojne funkcije: carsko-kraljevski stvarni tajni savjetnik, zastupnik Gornjeg doma (Főrendiház) Ugarskog sabora i vlasnik husarske pukovnije br. 12.

Republika Srbija

Autonomna Pokrajina Vojvodina

Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice

Bulevar Mihajla Pupina 16, 21000 Novi Sad

T: +381 21 487 4867

ounz@vojvodina.gov.rs

KLASA: 128-451-3225/2023-01 ; DATUM: 13. 9. 2023. godine

Na temelju članka 5. Pokrajinske skupštinske odluke o dodjeli proračunskih sredstava za financiranje i sufinanciranje programskih aktivnosti i projekata u području osnovnog i srednjeg obrazovanja i odgoja i učeničkog standarda u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini (*Sl. list APV*, broj: 14/15 i 10/17), članka 3. Pravilnika o dodjeli proračunskih sredstava Pokrajinskog tajništva za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice za financiranje i sufinanciranje aktivnosti, programa i projekata nacionalnih vijeća nacionalnih manjina u području osnovnog i srednjeg obrazovanja (*Sl. list APV*, broj: 9/16 i 36/17), a u vezi s Pokrajinskom skupštinom odlukom o proračunu Autonomne Pokrajine Vojvodine za 2023. godinu (*Sl. list APV*, broj: 54/22, 27/23 i 35/23 – rebalans), Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice raspisuje

NATJEČAJ**ZA FINANCIRANJE I SUFINANCIRANJE AKTIVNOSTI, PROGRAMA I PROJEKATA NACIONALNIH VIJEĆA NACIONALNIH MANJINA U PODRUČJU OSNOVNOG I SREDNJEG OBRAZOVANJA U AP VOJVODINI ZA 2023. GODINU – DOTIRANJE PRIPREME I IZRADE TESTOVA I ZADATAKA NA MANJINSKIM JEZICIMA**

Natječaj se raspisuje za financiranje i sufinanciranje aktivnosti, programa i projekata nacionalnih vijeća nacionalnih manjina u području razvoja i podizanja kvalitete osnovnog i srednjeg obrazovanja na jezicima/govoru nacionalnih manjina – nacionalnih zajednica u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini, naročito namijenjenih za dotiranje pripreme i izrade testova i zadataka na manjinskim jezicima, za natjecanja na svim razinama, od općinske, preko regionalne do republičke, u organizaciji Ministarstva prosvjete Republike Srbije.

Natječaj se raspisuje na ukupan iznos od **1.000.000,00 dinara**, koji se raspodjeljuje:

1. za aktivnosti, programe i projekte **u području osnovnog obrazovanja 700.000,00 dinara** i
2. za aktivnosti, programe i projekte **u području srednjeg obrazovanja 300.000,00 dinara**.

Pravo sudjelovanja na Natječaju imaju nacionalna vijeća nacionalnih manjina sa sjedištem na teritoriju Autonomne Pokrajine Vojvodine i to za aktivnosti, programe i projekte u području razvoja i podizanja kvalitete osnovnog i srednjeg obrazovanja na jezicima/govoru nacionalnih manjina – nacionalnih zajednica u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini.

Prilikom razmatranja podnesenih prijava na Natječaj i odlučivanja o raspodjeli sredstava, primjenjuju se sljedeći kriteriji:

1. Odgovor na temu projekta (ciljevi i aktivnosti projekta su sukladni prioritetima Natječaja, ciljevi projekta su jasni, konkretni i ostvarivi, aktivnosti su realne i odgovarajuće za postizanje ciljeva),
2. Utjecaj predloženog projekta (veličina ciljne skupine, stupanj uključenosti ciljne skupine kojoj je projekt namijenjen, vidljivost projekta, održivost rezultata projekta),

3. Kompetentnost predlagatelja i dosadašnje iskustvo (dosadašnja iskustva u realizaciji projekata koji pridonose unaprjeđenju obrazovno-odgojnog rada).

Podnesene prijave razmatra Povjerenstvo koje imenuje pokrajinski tajnik za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice (u daljnjem tekstu: pokrajinski tajnik).

Povjerenstvo neće uzeti u razmatranje nepravodobne i nepotpune prijave, prijave koje nisu podnesene od strane ovlaštenih osoba, kao ni prijave koje nisu predmet Natječaja.

Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice (u daljnjem tekstu: Tajništvo) zadržava pravo od podnositelja prijave, po potrebi, zatražiti dodatnu dokumentaciju i informacije, odnosno odrediti ispunjenje dodatnih uvjeta za dodjelu sredstava.

Prijave i priložena dokumentacija se ne vraćaju podnositeljima.

Rješenje o raspodjeli sredstava donosi pokrajinski tajnik, na temelju prijedloga Povjerenstva.

Rješenje pokrajinskog tajnika je konačno i protiv rješenja se ne može uložiti pravni lijek.

Rezultati Natječaja se objavljuju na mrežnoj stranici Tajništva, pri čemu Tajništvo nije u obvezi obrazložiti svoje odluke.

S podnositeljima prijava kojima su odobrena sredstva Tajništvo će sklopiti ugovor o financiranju, odnosno sufinanciranju aktivnosti, na temelju kojega će sredstva biti isplaćena.

Rok za podnošenje prijava je 27. 9. 2023. godine.

Prijave se podnose isključivo na natječajnim obrascima Tajništva.

Natječajna dokumentacija se može preuzeti od **13. 9. 2023.** godine na internetskoj adresi Tajništva: www.puma.vojvodina.gov.rs

Uz prijavu se obvezno podnose preslike sljedećih dokumenata:

potvrda o registraciji nacionalnog vijeća kod nadležnog tijela i

potvrda o poreznom identifikacijskom broju (PIB).

Prijave se podnose osobno, predajom na pisarnici pokrajinskih tijela pokrajinske uprave u Novom Sadu (zgrada **Pokrajinske vlade**) ili se upućuju poštom na adresu:

Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice

21000 Novi Sad

Bulevar Mihajla Pupina 16

S NAZNAKOM:

ZA NATJEČAJ

ZA FINANCIRANJE I SUFINANCIRANJE AKTIVNOSTI, PROGRAMA I PROJEKATA NACIONALNIH VIJEĆA NACIONALNIH MANJINA U PODRUČJU OSNOVNOG I SREDNJEG OBRAZOVANJA – DOTIRANJE PRIPREME I IZRADE TESTOVA I ZADATAKA NA MANJINSKIM JEZICIMA

POKRAJINSKI TAJNIK, Zsolt Szakállas

Jubilarni, 30. Međunarodni festival kazališta za djecu

Međunarodni festival kazališta za djecu Subotica ove će godine biti održan od 17. do 22. rujna u organizaciji Otvorenog sveučilišta Subotica, a na programu će se naći 14 predstava za djecu iz cijeloga svijeta po izboru izbornika festivala dr. **Zorana Đerića**. Tako će se tijekom Festivala moći pogledati predstave iz Kine, Južne Koreje, Portugala, Rumunjske, Estonije, Češke, Slovačke, Mađarske, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, a uz to i predstave iz Zrenjanina i Subotice.

U natjecateljskom programu sudjelovat će predstava *Pradjevojčica* autorice **Desanke Maksimović** i **Mine Petrić**, u režiji **Sonje Petrović**. Predstavu izvodi Narodno pozorište *Toša Jovanović* iz Zrenjanina. U izvođenju Dječjeg kazališta Subotica bit će prikazana predstava *Iza brda, preko brega* autorice **Žoke Hernjak**, dok režiju potpisuje **Armin Ric**.

U produkciji Dječjeg kazališta **Branka Mihaljevića** iz Osijeka dodazi predstava *Djedine priče*, koju je režirala **Maja Lučić**. Iz Mostara dolazi predstava *Zmaj i princeze*, iz Banja Luke *Sedam gavranova*, dok iz Nikšića dolazi *Bajka o elektricitetu*. Lutkarsko kazalište iz Mađarske izvest će predstavu *Paprika Jancsi i đavolji jezik* autora i redatelja **Olivera Silnera**, a iz kazališta *Baja Mare* iz Rumunjske stižu *Petar i Vuk*. Iz Azije dva kazališta donose dvije predstave: Dječje kazalište Instituta za blagostanje Kine izvodi predstavu *Umjetnost rata*, dok predstava *Priča o ljubavi jednog drveta* dolazi iz Južne Koreje. Česi donose predstavu *Stara priča*, iz Estonije dolazi predstava *Noćna pjesma*. Iz Portugala stiže predstava *I tako dalje*, dok slovačko kazalište donosi predstavu *Žena-foka*.

Tročlani žiri čine poljski redatelj, dramaturg i teatrolog **Jaroslav Antonjuk**, te ovogodišnje dobitnice nagrade *Mali princ* lutkarica, pedagoginja i publicistica **Jelena Sitar** i glumica i redateljica **Amela Vučenović**.

Uz predstave, organizatori pripremaju i prateći program, izložbe, radionice, filmski program... Točna satnica do zaključenja našeg tjednika još nije bila objavljena, no, kako su organizatori najavili, bit će objavljeno na njihovom službenom sajtu.

Ž. V.

Možemo li nešto pomoći?

Danas, 15. rujna, obavlja se svjetska akcija »Očistimo svijet«. Sigurna sam da ste ovu rečenicu već čuli više puta, no glavno pitanje je kako? Možemo li mi to sami? Kako očistiti svijet? Bez razmišljanja bismo mogli odgovoriti da je to nemoguće, no ako malo zastanemo i promislamo, možda i možemo početi ili bar doprinijeti čišćenju okoliša. Sigurna sam da mi (ljudi) sve to puno bolje znamo u teoriji negoli u praksi. No, taj problem će mučiti još mnoge generacije.

Znam da ste već puno toga čuli o ekologiji, ali nemojte te informacije samo složiti u ladicu nego ih i primjenjujte svakog dana. Tek tako ćete dobiti pozitivan odgovor na gore navedena pitanja.

Sutradan, 16. rujna obilježava se Svjetski dan ozonskog omotača širom planeta Zemlje. Ovaj

datum treba »probuditi« svijest kod ljudi kako bi se shvatilo koliki je njegov značaj. Ozon apsorbira ultraljubičasto zračenje i predstavlja štit koji sprječava prodiranja UV zračenja po površini zemlje. Smješten je u stratosferi i nalazi se 15 do 30 kilometara iznad Zemljine površine. Glavni problem ozonskog omotača je njegovo smanjenje i pojavljivanje ozonskih rupa. Ozonski omotač se konstantno smanjuje, a prva takva pojava otkrivena je 1985. godine na Južnom polu i postala je jedan od prvih primjera negativnog djelovanja čovjeka na Zemljinu atmosferu.

Bečka konvencija o zaštiti ozonskog omotača usvojena je 1985., a zatim Montrealski protokol o

supstancama koje oštećuju ozonski omotač 1987. Oni su prvi međunarodni ugovori o zaštiti okoliša koje je prihvatilo 198 zemalja svijeta.

Dobra vijest je da postoje znanstveni dokazi da se ozonski omotač sam zacjeljuje i da se očekuje da će se oporaviti do sredine ovoga stoljeća, što ne opravdava niti dozvoljava dalja zagađivanja.

Rođendanski izlet na Bunarić

Djeca iz vrtića jako vole rođendane. Stoga su i ove godine organizirali uz pomoć roditelja izlet na Bunarić, i to 8. rujna kada je rođen dan naše Nebeske Majke. Nije to bio običan izlet nego rođendanski. Djeca i odgojiteljice su sudjelovali na svetoj misi, a Mariji su darovali pjesmu, po koji crtež i cvijet. A Marija njima veliki majčinski zagrljaj koji će ih čuvati cijele vrtićke godine. Kada si u vrtiću i možeš se voziti najboljim autobusom, sudjelovati na misi na otvorenom, jesti gumene bombone... pa onda je to dan za pamćenje. Pamtić će ga još dugo vrtićanci iz vrtića *Marija Petković – Sunčica* i *Marija Petković – Biser*.

M. P.

Hrckov spomenar

ZOVEM SE: **Matija Tonković**

IDEM U ŠKOLU: OŠ *Matko Vuković*, 2. razred

IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI: igram nogomet

VOLIM: školu

NE VOLIM: kad mi je kod kuće dosadno

U SLOBODNO VRIJEME: igram se napolju

NAJ PREDMET: matematika

KAD ODRASTEM ŽELIM BITI: policajac

551-045

Subotica, kod glavne pošte.

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga.
Tel.: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmomjesečnog djeteta i pomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Izdajem višenamjenski poslovni prostor u BiH, RS Srpska, Istočno Sarajevo u centralnoj gradskoj »A« zoni na šetnici Dr. M. Lazića, veličine 100 m² + 35m², idealan za predstavništvo kompanija, organizacija ureda ili automatskih kazina iz Srbije, Hrvatske, Mađarske. Kontakt email: lindov@yahoo.com ili viber: +964-781-891-68-75.

Prodaje se trobrazdni plug (14 cola) obrtač *regent* fiksno s predplužnjacima i 2 crtala i 2 kotača u radnom stanju (2.200 eura). Telefon: 064-228-11-00.

Potreban konobar ili konobarica za rad u sezoni na Pelješcu. Osigurana je hrana, smještaj, plaća je po dogovoru. Kontakt osoba Jasmina Kušić +385-99-5977155.

Poklanjam autorsko djelo. 40 inovacija, tehnologija, izuma, poslovnih projekata iz raznih oblasti proizvodnje i usluga. Tel.: 064/499-2342 (viber).

Prodajem kuću za odmor, 40 m² na placu od 500 m², na Hvaru, s dvije sobe, kuhinjom i kupatilom, s namještajem. Kuća je 13 km od Sućuraja, 100 m od glavnog puta. Do mora je 1 km ili 2,2 km. Cijena 45.000 eura. Tel.: 062 205973.

SOMBOR - Prodajem kompletno završenu termoizoliranu veću katnicu sa suterenom, garažom, ljetnom kuhinjom, svim komunalijama i CG u centru grada. Tel.: 025-5449220; 064-2808432.

Potrebne njegovateljice s europskim papirima za njemačku agenciju. Prijava na zdravstveno osiguranje dok radite. Ne plaćate proviziju. Plaće su za slabije znanje njemačkog jezika od 1.500 eura, a za bolje od 1.800 pa više.

Ja sam uz vas 24 sata dok ste na šteli. Sva pitanja i prijave možete poslati putem WhatsAppa ili Vibera. +381-63-708-05-60. Budite i vi dio našeg tima. Jovanka

Prodajem poljoprivredno zemljište, parcele broj 33565/1 i 33564 k.o. Donji Grad, za 8.500 eura/utro. Kontakt 064/3758889.

Gradska uprava Subotica, Tajništvo za poljoprivredu i zaštitu okoliša, temeljem članaka 10. i 29. Zakona o procjeni utjecaja na okoliš (*Sl. glasnik RS*, br. 135/04 i 36/09) objavljuje:

OBAVIJEST O DONIJETOM RJEŠENJU DA NIJE POTREBNA IZRADA STUDIJE O PROCJENI UTJECAJA NA OKOLIŠ

Dana 4. 9. 2023. donijeto je rješenje pod brojem IV-08/I-501-168/2023 kojim se utvrđuje da nije potrebna izrada studije o procjeni utjecaja na okoliš projekta: Magistralni vodovod Subotica – Tavankut sa spremnikom, crpnom stanicom u Mirgešu i crpna stanica na mjestu priključka magistralnog vodovoda na k. p. br. 21288/2, 21958 i 25545 KO Stari grad; 31729, 37225/3, 32031/4, 32031/3, 32031/1 i 41117 KO Donji grad; 902/2, 593/2, 10693, 5926/9, 5926/8, 5927/35, 5927/34, 5927/33, 5930/2, 5834/2, 5833/2, 10699/1, 10720/2, 6990/2, 7314/2, 2452/3, 10720/1, 7394/2, 7396/2, 7399/2, 7400 i 10705 KO Tavankut.

Zainteresirana javnost ima pravo žalbe u roku od 15 dana od dana objavljivanja obavijesti u sredstvima informiranja. Tekst rješenja se u cijelosti može preuzeti na internetskoj adresi:

http://www.subotica.rs/documents/zivotna_sredina/Resenja/501-168-2023.pdf.

Besplatni mali oglasi uz kupon iz *Hrvatske riječi* koji

VAŽI DO 19. 9. 2023.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priloženi kupon kojega objavljujemo u svakom broju *Hrvatske riječi*. Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine.

Emisija *Izravno* – rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna – na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* – o političkim i kulturnim događanjima u zajednici – nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata.

Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKD-a *Vladimir Nazor* iz Stanišića emitira se na valovima Radio *Fortuna*, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati.

Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

HRT

Emisije programa za Hrvate izvan RH emitiraju se ponedjeljkom, utorkom, srijedom i četvrtkom na Drugom programu HTV-a poslije 18 sati i to prema sljedećem rasporedu:

- ponedjeljak u 18 sati i 20 minuta – dokumentarni film o Hrvatima izvan RH
- utorak u 18 sati i 20 minuta – *Glas domovine*
- srijeda u 18 sati i 20 minuta – *Pogled preko granice* – Hrvati u BiH
- četvrtak u 18 sati i 10 minuta – *Globalna Hrvatska*

Emisije se repriziraju ponedjeljkom i srijedom (dokumentarni filmovi o Hrvatima izvan RH i *Pogled preko granice*) na HTV 4 od 20 sati i 30 minuta, a *Globalna Hrvatska* reprizira se na HTV 4 subotom u 17 sati i 10 minuta. Na satelitskom HRT Int. sve spomenute emisije prikazuju se u skladu s vremenskim zonama, a mogu se pogledati i na multimedijskoj platformi HRTi te na internetskom portalu *Glas Hrvatske*.

VINKOVAČKA TELEVIZIJA

Televizijska emisija *Hrvatska rič iz Vojvodine* u trajanju od 45 minuta, emitira se petkom od 21 sati i 45 minuta. Emisiju realizira redakcija NIU *Hrvatska riječ*.

Mjesto gde se zmaj spušta u more

Zaljev iz bajke

Segedinska jutra su ovih dana lijepa. Iz nekog razloga nadleću nas leteći baloni i to nevjerojatna količina njih. Prvog dana sam spazila jednog, slučajno, odmah iznad Széchenyi trga, koji je u samom centru. Mislila sam da je slučajnost. Onda sam, prije nekoliko dana, iz auta vidjela puno nebo balona, da bi mi jutros dan počeo tako što mi je jedan cepelin proletio pored terase. Meni je to prelijepo. Mahala sam balondžiji, ali me nije ni primijetio. Poželjeh se provozati, ali je ovdje sve komplicirano, pa i dobiti informaciju zna li netko nekoga tko zna nekoga da mu pravim društvo u jutarnjem letu iznad Segedina. Drugačiji je život po mađarskim frekvencijama, ali nećemo o tome ovaj put.

Vijetnam je na popisu odnedavno. S obzirom na njegovu bogatu povijest i prirodu koja oduzima dah, to i ne čudi. Ali nisam se zaljubila u cijelu njegovu prirodu niti sam je još istražila. Napraviti ću to uživo. Ono u što sam se zaljubila je zaljev silazećeg zmaja. Ili, kako mu službeno ime kaže, zaljev Halong.

Smješten na obali južnog kineskog mora, Halong zaljev je poznat po mnogobrojnim otocima koji izgledaju kao mini planine koje izranjaju iz mora. Jedno je od sedam čuda prirode i pod zaštitom je UNESCO-a. Cijeli zaljev se sastoji od vapnenačkog krša i skoro 2.000 otoka različitih oblika i veličina na području od 1.553 km². Cijeli ovaj krajolik nastajao je milijunima godina djelovanja klime i mora i dan-danas se još uvijek mijenja.

Plutajući svijet

Gledajući fotografije zaljev izgleda kao da nema stanovnika, međutim, postoji čitav plutajući svet. Grupisano u četiri naselja, ovdje se nalazi 1.600 stanovnika. Stanovnici su izgradili plutajuće domove, pa tako plutaju i škole, prodavaonice... Roba u prodavaonicama se prevozi čam-

cima od kuće do kuće. Sve vam stiže svježe, od ribe do voća.

Halong u prijevodu s vijetnamskog znači »zaljev silazećeg zmaja«. Uz naziv se, naravno, veže i legenda o zmaju. Kada su lokalci stvarali današnji Vijetnam, borili su se protiv raznih neprijatelja. U obrani im je pomogao bog koji im je poslao obitelj zmajeva. Zmajevi su na neprijatelje pljuvali dragulje i žad koji su se pretvorili u današnje otoke. Neprijateljski brodovi slomili su se na otocima i Vijetnam je spašen. Majka zmajeva smjestila se u zaljevu Halong, a djeca u Bai Tu Long, današnjem nacionalnom parku, nešto sjevernije od zaljeva Halong.

Neodoljive špilje

Neki od otoka su šuplji i u njima se nalaze ogromne špilje. Jedna od najpopularnijih je Hang Dau Go, ili špilja drvenih kolaca. Riječ je o velikoj špilji koja ima tri dvorane. Ime je dobila, jer su u trećoj dvorani u 13. stoljeću bili skriveni oštri kolci od bambusa. Nih je vijetnamski narodni heroj i ratni general Tran Hung Dao dao zakucati u dno rijeke Bach Dang kako da bi uništio neprijateljsku mongolsku flotu.

U pričama se često spominje i špilja iznenađenja, Hang Sung Sot. Iznenađenje o kojem je riječ čeka u njezinoj drugoj odaji, a koje je iznenađenje majka prirode stvorila otkrit ćete ukoliko posjetite ovu špilju.

Tu je i špilja Hang Trong ili špilja bubnjeva, u kojoj je prilično vjetrovito i vjetar koji puše između stalaktita i stalagmita proizvodi zvuk nalik na bubnjanje.

Ima mnogo aranžmana koji nude brodove za potpuni ugođaj u ovom zmajevom gnijezdu, ali već vidim da mi vesla iz ruku izlaziti neće.

Gorana Koporan

Hrvatska uspješna u rujanskom ciklusu

Dvije pobjede, šest bodova, cilj postignut. Hrvatska nogometna reprezentacija svladala je u petak, 8. rujna, na Rujevici (Rijeka) Latviju s 5:0, a potom tri dana kasnije u ponedjeljak, 11. rujna, i domaćina Armeniju u Erevanu (1:0) i uspješno nastavila kvalifikacijski put

prema Njemačkoj 2024. S dvama pobjedama momčad **Zlatka Dalića** vratila se na prvo mjesto skupine D i nakon četiri odigrana susreta ima 10 osvojenih bodova.

Latvija i Armenija

Zbog finalnog turnira Lige nacija Hrvatska nije igrala u lipnju i rujnu je, zbog manjeg broja odigranih susreta, dočekala u sredini svoje kvalifikacijske skupine. Ali treća momčad svijeta i finalist Lige nacija brzo je vratila liderstvo u skupini D i sada mnogo lakše dočekuje nastavak kvalifikacijskog ciklusa. Najuspješniji izbornik u povijesti suverene Hrvatske i ovoga puta je pronašao najbolju igračku formulu, povukao neke poteze koji su pomalo (ili malo više) iznenadili sportsku javnost (izostanak **Kovačića**, forsiranje **Petkovića** i **Ivanušeca** u startnoj postavi). Pobjedama se ne gleda u zube, a rotacija igrača je osobna stvar svakoga nogometnoga stratega. Dao je Dalić šansu i nekim igračima iz drugog plana (**Stanišić**, **Musa**, **Barišić**), ali je i potpuno razigrao kapetana **Modrića** (iznenađujuću priču u *Realu*), te osvježio **Livakovića** (nakon prelaske u *Fenerbahçe* još nije nastupio). Lavovski posao u

dva susreta odradili su vedete u središnjoj **Brozović** i **Gvardiol**, uz sve sigurnijeg posljednjeg čovjeka obrane **Šutala**. Hrvatska u rujnu nije primila gol, a postigla ih je šest. Taj podatak već puno govori, uz statističku činjenicu kako je primljen samo jedan gol na otvaranju protiv Walesa u Splitu (1:1), a protivnicima zabijeno devet pogodaka u četiri susreta. Sve ovo su jasni pokazatelji kako su *vatreni* odlično posložena momčad s nekoliko iznimno jakih pričuva (**Pašalić**, **Vlašić**, **Majer**) koje u svakom trenutku mogu ravnopravno konkurirati za mjesto u startnoj formaciji. Hrvatska ima jaku i stabilnu momčad dostojnu svoje reputacije polufinalista i finalista na posljednja dva Svjetska prvenstva, te finalista Lige nacija, pa uspješno okončanje kvalifikacija i plasman na EP u Njemačkoj 2024. ne bi trebalo više dovoditi u pitanje.

Zlatko Dalić

Iako je često bio osporavan, a njegova trenerska kvaliteta bila dovođena u pitanje od dežurnih kritičara, najtrofejniji hrvatski izbornik u povijesti ponovno dokazuje svoju kvalitetu. Otkada je na poziciji prvog stratega *vatrenih* uspješno je izvršio već dvije smjene generacija i ponovno ima jaku, respektabilnu momčad provjerenih vrhunskih nogometaša. Svojom mirnoćom i jasnom vizijom ovaj nogometni stručnjak rođen u Livnu (1966.) postao je

najdugovječniji izbornik (od listopada 2017.) i prvi koji je odveo Hrvatsku na tri velika natjecanja. Osvojeno svjetsko srebro (Rusija 2018.) i bronca (Katar 2022.) govore više od svih riječi...

D. P.
Foto: Hina

sportski teren u dvorištu župne
zgrade Župe sv. Pavla

BASKET 3X3 BAČ

DATUM: 23. 9. START: 10 SATI

prijave ekipa na broj:
060 577 5521 - Dario

TENIS

Đoković na broju 24

Suverenom pobjedom protiv Rusa **Medvedeva** (6:3, 7:6, 6:3) u finalu US Opena, posljednjeg Grand Slam turnira sezone, najbolji tenisač svih vremena **Novak Đoković** je osvojio svoj 24. GS

Foto: Hina

naslov i još više pomaknuo ljestvicu svoje nedostižnosti. Uz trijumf, Nole je oborio i postavio još nekoliko rekorda (najstariji osvajač, najviše serija po tri GS naslova u sezoni, najviše tjedana na vrhu ATP ljestvice) i konačno dostigao legendarnu **Margaret Court**, do sada usamljenu na vrhu apsolutne ljestvice s 24 pojedinačna GS naslova.

POGLED S TRIBINA

Davis cup

Reprezentacija Hrvatske se ovoga tjedna bori za jedno od dva mjesta koja vode u završnicu natjecanja u Davis cupu, momčadskom natjecanju najboljih teniskih nacionalnih selekcija na svijetu. Znatno oslabljena neigranjem nominalno prva dva igrača (ozlijeđenih **Čorića** i **Čilića**), Hrvatska predvođena izbornikom **Vedranom Martićem** na svom terenu u Splitu (dvorana Gripe) ugošćuje protivnike iz SAD-a, Nizozemske i Finske. Veliki je ispit na sada prvom igraču **Borni Goji** (77. na ATP ljestvici) koji će morati ponovno, nakon odličnog US Opena i plasmata karijere, igrati svoj najbolji tenis. Njegov bod u duelima na prvoj ploči protiv **Tiafoea** (SAD), **Griekspoor**a (NL) i **Ruusuvuorija** (FIN), trebali bi biti osnovica potencijalnih pobjeda, uz naravno očekivani sigurni poen vrhunskog dubla **Ivan Dodig / Mate Pavić**. Jer teško je, i posve ne-realno očekivati previše od golobradog debitanta **Dine**

Prižmića (2005., ATP 168.) i još jednog mladca **Duje Ajdukovića** (2001. ATP 206.) da budu nositelji igre u ova-kvoj situaciji. Naravno, iznenađenja su uvijek moguća i nadasve dobrodošla, posebice u susretu protiv Finske, ali će se kontra Amerikanaca i Nizozemaca morati igrati i »više od tenisa«, da bi se zabilježila pobjeda u pojedinačnim mečevima. Naime, prema novom formatu Davis cupa igraju se dva singla (pojedinačni susreti), a ukoliko je rezultat neodlučen igra se susret parova. Trinaest godina je proteklo od posljednjeg nastupa hrvatske teniske reprezentacije u Splitu i nadamo se kako ovoga puta 13 neće biti nesretan broj. Trebamo vjerovati u ove mlade igrače, oprostiti im i moguće poraze na velikoj svjetskoj sceni jer oni su još uvijek, takoreći, u drugom razredu teniskih turnira (Challengeri i tek pokoji ATP 250 turnir). A igrat će protiv tenisača: Tiafoea (ATP 11.), **Paula** (13.), Griekspoor (24.), Ruusuvuorija (57.), **Van de Zandschulpa** (68.).

Neka bolji pobijede!

D. P.

Umotvorine

- * Budi na strani istine, makar bio sam.
- * Tuđa muka uvijek manja; tuđa sreća uvijek veća.
- * Ne slušaj što ljudi govore, gledaj što rade.

Vicevi, šale...

Odem kod nutricionistice, a ona deblja od mene.

Rek'o – gospođo draga, ja došla samo da pitam kako su Vaši, jesu li dobro?

- Postali smo stranci, Jelena.
- Zovem se Milena.
- Eto vidiš...

Mudrolije

- * Nije u našoj moći da smirimo oluju; važno je da naučimo smiriti sebe dok oluja ne prođe.
- * Sreća i mir ne mogu se kupiti onim novcem za koje su prodani obraz i duša.
- * Šutnja je »zakon«. Mnogo bolja od govora. Nikada ne možeš izreći toliko mudrosti koliko možeš prešutjeti gluposti.

Vremeplov – iz naše arhive

Duhovna obnova, Damir Stojić, 2013.

Gustiranje

Piše: Ivan Tumbas

Branje kukuruza

Gospojina Mala, stigla jesen prava. To su riči naši stari, koji su nas odranjivali u viri i radu. Jesenje doba, priprava za dugu zimu koja nam svake godine friško dotrči. Kuruzi sazrijali, cincokret ovršen. U današnje vrime sve se gospocki radi. Kombaj vrše, sve se praši, učisto brez kapi znoja. Tako ja niki dan sidim pod zabatom, pa sickam klipove sikiricom što sam nabro tu čelo uvratina za josag, pa gustiram. Ako ovršem kuruze, dam zabadavad, ni čutaka za ogriv, ogrizina što ložim u parasničku peć, a cina... O' tog bolje neću. Esapim: skupiću ja mobu, ako triba i koga platit da oberem kuruze ko što smo kadgod radili. Čardak triba opraviti jel već nekoliko godina nije hasniran. Lece su se iskrivile, popucale, cripove led razbio, pajantu triba opraviti. Planiram to ja izopravljat, jel tu nema landrovanja. Uzmem bučelar, isturam biciglu iz naslona, pa je otarem od prava. Nani velim da odem kupit kojičega što mi triba. Ona meni da ne zaboravim kupit kvasa, šećera, soli, salicije, štirke, još mi tu nadivanila koječega. »Stani so tim divanom, uzmi cidulju pa sve zapiši plajbasom«, kažem. Tako ona i uradi dugačak spis. Zajašim na biciglu pa verglam oma u drvaru. »Faljen Isus«, javim se. Svi me zgledaju onako blido. E, vidim Ivša ode neš pazarit. Kako sam ušo, tako izašo, brez Zbogom. Odem ja u varoš pa kod gvoždara. Javim se, on otpozdravi »Amen«. »Jel imate klinaca, stotke?« »Ima, koliko?« Jedno kilu. Izmiri na mažici, gledam: ima klanfi, šarke. Pazario. Kako sam koraco, spazim u ajzlogu oklagiju, moram kupit jel je naša dotrajala. I sapište za motičicu. U dućanu kupim sve što je zabilužila. Kad sam izašo iz dućana, gledim livo-desno a nikog ne vidim poznatog. Još bolje jel ću tako potrošit vrime. Pomećem sve na sic na biciglu, pa dobro izvežem štrandžicom. Friško sam stigo na salaš. Nana meni jel sam se naio bunike kad sam tako friško stigo, jel me kaka napast stisla? Dida iz ambara viče: »Cigurno nisi kupio duvana«. Eto, zaboravio. Odmanem rukom na rondzanje. Eto, ženama nije dobro ni kad si frišak, a kad zasidnem u mijani onda su goropadne. Friško se opravim pa u čardak. Pilam, kujem, podkajlavam, klamfe udaram, do večeri opravio što sam naumio. Motičicu sam otkovo, šiljke zateso. A didi sam kazo da će se brat ručno. Pomogo mi svezat šiljke kudeljnom štrandžicom. Velim za večerom da od sutra ručno beremo kuruze. Svi se niki zgledaju. Rondzaju, imaju nikog posla. Žena mora dunca mecat. Nana će zakuvat tisto za taranu. Dica ne mogu, idu uškulu. Udarim ja šakom o astal, nema divana sutra je subata i svi u red. Ujtru kad su prvi pivci prokukurikali, namirio josag, svi napolje pa u red. Zavrću nosom, al od salaša do atara ima dvi duži. Fajin nas ima i poso dobro iče. Podviknem: »Kuruze tako berite da budu klupica do klupice«. Ja sickam četiri reda kuruzne za njevim nogama. Došli do atara, pristalo je rondzanje. Tako se šibalo do podne. Crkva zvoni podne. Gladni rondzaju, ja ne dam pokrke. Nema danas kuvanja, već što ima. Posli užne nema pravljenja podna. Tako smo brali do kasno uveče. Sutra je nedilja, odmarat se mož na pritek. U ponediljak će bit drukčija ekipa. Došo ponediljak, dica u škulu poslipodne. Svi u red pa šibaj. Pokazo sam dicama kako se vežu snopovi u kuruznju. Prvo zgrabiš kuruznje, nađeš koja je tanja stabaljka, malo je istiskaš pa proušiš ispod kuruznje, onda smotaš i zavrtiš više puta. Tako je mene dida učio, on samo nabraja i ruži »stežite snopove«. Zajutra je bila teška kuruznja, kad se snosilo posli je išlo ko podmazano. Radilo se do kasno uveče. Uprego sam konje u špediter pa smo snosili kuruze do čardaka di smo namontirali elivator. Poso je išo ko podmazan. Tako složno smo napunili čardak, dao Bog rodilo. Eto, složna čeljad urade poso.

Rič po rič

Piše: Željko Šeremešić

Riba... jel fiš

Kako se ovrimenilo, evo skoro svaki dan baka Janja i druge divanidu na klupčice. Evo ponediljak je, a baka Janja žuri, praši, što b' rekli, sve za njom. Posmišćale se na klupčicu, a ja na moj stolčac pored. Baka Janja kako j' sila tako se diže, poveziva, namišća maramu pa počinje: »Žene drage, Mame dite naše pametno, čeljadi ta ja sam osvojila prvo msto. I to, kako kaže komesija, baš sam sve ostavila iza leđi. Ubedljivo«. Svi se zgledu, češu iza glave, čudu. Bome i ja. Študiram di bi to baka Janja mogla pobedit. U divanu cigurno, jel u kakom pletenju jel opravljanju u šokačko. Pa ope' študiram da ni možda od velike vrućine što j' bila mal skrenila. »E, pa di si se ti to natecala Janjo, koga si ti to ispobeđivala? Ta neka se bisit, al ti više ni za šta nisi, za nikako natecanje a kamol da pobediš u čemu god«, na to će Baka Marica. »Čeljadi, nabedio mi unuk da se idem natecat u kuvanju, fiša'. Da ja kuvam za njegove kolege. I kad mi još počo objašnjavat kako se sade to modeno kaže u svitu da se kuva, fiš', onda sam pošandrcala, sam što mi ni pofalilo. A ka' j' reko da j' to isto ko i riblji paprikaš još mi gorje bilo. Ta kod nas se otkad znam za sebe kuvala riba, a ni nikaki, fiš' jel riblji paprikaš. Ka' sam se privatila da se idem natecat, oma sam naredila šta da mi se pripravi, riba, sol, paprika, vodu i deci paradičke. Jel ja kuvam po starovirski. Jest da se sade po novom kuva u kotliću, al to ne mogu prominjit«, sva važna će baka Janja. Baka Manda počela objašnjavat kako i kod ribe sve nove mode i kako j' čula da se u taj »fiš« već svašta i meće. Baka Janja ne da nikom divanit pa će ope': »Ka' smo stigli, a tamo čeljadi ko mravi. Ka' su mene vidili, počeli svi tapšat. Študiram, jel tapšu zato što naviju za mene jel tapšu što mi se sprdaču? Oma sam dobila i dodavače, rabadžije koji će mi donet drva, naložit vatru, donašat i pomagat sve šta triba. Vidim, tu sam najstarija ubeljivo. Pa, ka' su se zapaljile vatre i počelo se kuvat, morala sam dobro pripaziti da ne spadnem u vatru. Ništa bome tu ni ko prija. Što to, al ja jedina ženska što se nateca«. Strina Evča sva važna počela objašnjavat da su i nju zvali da se dođe natecat u kuvanju ribe, da riba triba pojeftinit, al da ni mogla jel je u to vrime dnevnik na televizije. Da j' vlast tribala kazat šta će bit novo. Baka Tonka se oma osupnila na nju ričma da baš ne mora i u ribu umišat njezinu politiku. Baka Janja nastavlja: »Čeljadi, to da ste vidili: i tamburaši došli. Umišali se međ čeljad pa potijano sviru. Ta ni vatre se nisu zapaljile, a vidim mlogi će zalimanit, nafmdocat se i prija neg što riba bude gotova. Eto da vam prikratim muke, ka' smo pridali kuvanje komesiji koja će vidit čija je riba najvridinija, ošli smo u naš dom jist i provešeljiti se. I onda j' došlo do kazivanja ko j' najbolje skuvo. Ka' su mene proglasili, svi su tapšali i došli čestitat. E, onda sam im ja održala litaniju kako su prija žene kuvala ribu. Kako se riba kuvala unutra na zidanom špornju i u laboške, a ni ko danaske u kotliću. Da za gojitog šarana nismo ni znali, a danaske bez nje ne znu skuvat ribu. Ne mogu reć da mi baš fali što više nema zidanog špornja i laboške i što ne moram kuvat, al to j' po starovirski. Muški su išli radić, a žene koje su ostale kod kuće su se brinale za užinu pa i ribu kuvala ako triba. Na kraju sam primila nagradu, naglas kazala nema, fiša' ima sam ribe, oma naručila pismu i počela se kerit«.

U NEKOLIKO SLIKA

Djeca na Vinkovačkim jesenima

FOTO: Klapim

Flute

Jedno od nezaobilaznih kadgodšnjih jela među bunjevačkim Hrvatima bile su i flute. Pekle su se danima namijenjenim za tijesto i jednostavniji ručak – srijeda, petak ili subota, a obično su se kombinirale sa soparnom čorbom ili čorbom s povrćem. Spadale su u siromašnija jela, jer se prave od bazičnih sastojaka koji su bili dostupni svima – krumpir, jaja, brašno i mast. Od mjesta do mjesta, ili čak od kuće do kuće, razlikovale su se po obliku. Jedni su ih pravili okrugle, drugi četvrtaste, a trećima je

bio samo važan nadjev koji će staviti na njih. Kako god izgledale, flute su mnogima bile među omiljenim jelima, a isto tako danas su podsjetnik na djetinjstvo i bake koje su ih pravile.

Sastojci:

0,5 kg krumpira
prstohvat soli
prstohvat šećera
2 jaja
1 jušna žlica svinjske masti
40 dag glatkog brašna
Mast za pečenje

Priprema:

Očistiti krumpir i skuhati ga u slanoj vodi. Skuhani krumpir ostaviti sa strane i kada se prohladi, staviti dva cijela jajeta, svinjsku mast, brašno, prstohvat soli i šećera. Umijesiti tijesto da bude mekano. Vrlo važno je paziti da tijesto bude mekano kako flute ne bi bile tvrde kada se ispeku. Tijesto razvući oklagijom na radnu površinu te rezati nožem na pra-

vokutnike ili kvadrate. Može se oblikovati i u krug čašom ili dlanovima. Isječeno tijesto peći u dubokoj masti dok ne porumeni s jedne strane te ga okrenuti da porumeni i s druge. Flute je najbolje jesti dok su vruće, a ukusne su i prohladjene naročito ako se na njih stavi šećer u prahu, pekmez, sir ili čak eurokrem.

KuHaR tradicijskih jela pripremamo uz potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

Pretplatite se!

Uz popust od 20%

TUZEMSTVO

- ☐ 6 mjeseci = 1300 dinara
☐ 1 godina = 2600 dinara

* INOZEMSTVO

- ☐ 6 mjeseci = 75 eura
☐ 1 godina = 150 eura

Dostavite nam kopiju uplatnice i popunite adresu na koju želite da Vam stiže »Hrvatska riječ« svakog tjedna.

HRVATSKARIJEČ

Ime i prezime: _____
Ulica i broj: _____
Mjesto i zemlja: _____
Telefon i e-mail: _____

Hrvatska riječ u PDF-u

Pretplata na internetsko izdanje tjednika

- * Tuzemstvo: 1000 dinara godišnje
- * Inozemstvo: 10 eura godišnje

Nalog otvorite na: www.hrvatskarijec.rs/pretplata

SWIFT: OTPVRS22
VOJVOĐANSKA BANKA
AD MS FIL. SUBOTICA
IBAN: RS35325960160000218862
NIU Hrvatska riječ,
Trg cara Jovana Nenada 15/II, 24000 Subotica.

Ovu narudžbenicu i uplatnicu pošaljite na adresu uredništva:
NIU »Hrvatska riječ«,
Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica
Uplatu izvršiti na broj žiro računa
325950060001449230

*Zbog povećanja troškova dostave novina primorani smo povišiti cijenu pretplate.
Hvala na razumijevanju.

RADIO MARIJA

Kršćanski glas u vašoj kući!

FREKVENCije:

NOVI SAD 90,0 MHz
SUBOTICA 90,7 MHz
SOMBOR 95,7 MHz
NIŠ 102,7 MHz

www.radiomarija.rs

@Radio.Marija.Srbije

@radiomarijasrbije

KONTAKT:

Ured: 024/600-099
Program: 024/600-011
SMS: 063/598-441

Slušajte nas i na aplikacijama:

Radio Marija Srbije
Radio Maria play

ILI-ILI

Priključenje **BESPLATNO**

- + Birate između:
 - 6 meseci po 1 dinar ili
 - 12 meseci sa 50% popusta

*Astra
Telekom*

011 44 22 009

GASTRO
MANIFESTACIJA

CRO

KUHINJE VOJVODINE

u Petrovaradinu

Sudjeluju

Veleposlanstvo republike Hrvatske u Beogradu

Udruga banatskih Hrvata Starčevo

Udruga banatskih Hrvata Opovo

Gastro tim Srbija

USR „Šaran“ Petrovaradin

DVD „Petrovaradin“

HKPD „Matija Gubec“ Ruma

Udruga „Antun Gustav Matoš“ Zrenjanin

DVD „Petrovaradin“

(ul. Pavla Jurišića Sturma br. 2)

Petrovaradin,

Subota, 16.9.2023 od 14sati

Središnji državni ured za Hrvate
izvan Republike Hrvatske

